

Przedmowa

Niniejszym przekazuję Państwu kolejne opracowanie, zawierające wyniki Narodowego Spisu Powszechnego Ludności i Mieszkań 2002 z dnia 20 maja 2002 roku. Spis ludności i mieszkań był przeprowadzony w okresie 21 maja – 8 czerwca 2002 r., łącznie z Powszechnym Spisem Rolnym.

Pierwsze publikacje, zawierające podstawowe wyniki większości tematów będących przedmiotem badań w obu spisach, ukazały się w formie dwóch ogólnopolskich raportów.

Prezentowana publikacja jest opracowaniem tematycznym, przygotowanym w formie tabelarycznej, poświęconym charakterystyce demograficznej i społecznej ludności. Opracowanie zawiera obszerne informacje o stanach i strukturze ludności według płci i wieku, stanie cywilnym oraz poziomie wykształcenia osób. Ponadto zamieszczone zostały wybrane informacje o osobach niepełnosprawnych oraz o mobilności ludności, a także dane o obywatelstwie oraz przynależności narodowościowej mieszkańców Polski. W publikacji zaprezentowano również wyniki spisu z 1988 roku – co umożliwi obserwację zmian, jakie miały miejsce w latach 1988-2002, tj. w okresie transformacji społeczno-gospodarczej.

Publikacja zawiera uwagi ogólne, które przedstawiają cel spisu i jego zakres tematyczny, podstawy prawne oraz zasady i formy upowszechniania wyników, uwagi metodyczne, zawierające definicje pojęć i stosowane klasyfikacje, część analityczną oraz część tabelaryczną. W części tabelarycznej zamieszczone zostały tablice przeglądowe (z wynikami spisów 1988 i 2002), tablice korelacyjne oraz zbiorcze ze spisu 2002, ukazujące dane ogólnopolskie oraz w przekroju terytorialnym.

Opracowanie jest dostępne w wersji elektronicznej na płycie CD, a jego fragmenty są prezentowane także w Internecie.

Publikacje tematyczne, przedstawiające wyniki spisu ludności i mieszkań 2002, dotyczą informacji z następujących obszarów tematycznych:

ludność; stan i struktura demograficzna, struktura społeczna oraz wybrane aspekty struktury ekonomicznej, takie jak: aktywność ekonomiczna czy źródła utrzymania, gospodarstwa domowe i rodziny; zasoby mieszkaniowe; ich stan i jakość oraz warunki mieszkaniowe ludności.

Tą drogą składam serdeczne podziękowanie Wszystkim, którzy przyczynili się do przygotowania i przeprowadzenia powszechnego spisu ludności i mieszkań 2002 oraz opracowania jego wyników. Jednocześnie wyrażam nadzieję, że prezentowane wyniki spisu będą przydatne dla szerokiego grona odbiorców danych statystycznych.

*Generalny Komisarz Spisowy
Prezes Głównego Urzędu Statystycznego
Tadeusz Toczyński*

Warszawa, sierpień 2003 roku

UWAGI OGÓLNE

Narodowy Spis Powszechny Ludności i Mieszkań 2002 został wprowadzony ustawą. Spis ludności i mieszkań był przeprowadzony na terenie całego kraju w dniach od 21 maja do 8 czerwca 2002 roku razem z powszechnym spisem rolnym - według stanu w dniu 20 maja 2002 r. o godz. 24.00.

Doświadczenia polskie

W ostatnim stuleciu Polska przeprowadziła siedem spisów powszechnych ludności i mieszkań (1921, 1931, 1950, 1960, 1970, 1978 i 1988), jeden spis sumaryczny w 1946 r. oraz trzy spisy reprezentacyjne - (mikrospisy) - w latach: 1974, 1984 i 1995.

Znaczenie spisów ludności i mieszkań jest różne w poszczególnych krajach, w zależności od sprawności funkcjonowania systemów ewidencyjnych i rejestrów oraz od stopnia powiązania systemu badań statystycznych z administracyjnymi źródłami danych. W naszym kraju znaczenie spisu ludności jest nadal bardzo duże.

Podstawy prawne, termin i zakres podmiotowy spisu ludności i mieszkań 2002

Termin i zakres tematyczny spisów, zasady organizacji i realizacji prac spisowych, zobowiązanie ludności do udzielenia informacji i sposób zebrania informacji zostały określone w następujących aktach prawnych:

1. w ustawie z dnia 2 grudnia 1999 r. o narodowym spisie powszechnym ludności i mieszkań w 2001 r. (Dz. U. z 2000 r., Nr 1, poz. 1) z późniejszą zmianą (Dz. U. z 2000 r., Nr 93, poz. 1026),
2. w ustawie z dnia 9 września 2000 r. o powszechnym spisie rolnym w 2002 r. (Dz. U. z 2000 r., Nr 99, poz. 1072) oraz
3. w ustawie z dnia 29 czerwca 1995 r. o statystyce publicznej (Dz. U. z 1995 r., Nr 88, poz. 439) z późniejszymi zmianami.

Narodowemu spisowi powszechnemu ludności i mieszkań 2002 podlegały:

1. osoby stale zamieszkałe i czasowo przebywające w mieszkaniach, budynkach, obiektach i pomieszczeniach,
2. mieszkania i budynki, w których znajdują się mieszkania zamieszkane lub niezamieszkane oraz zamieszkane obiekty zbiorowego zakwaterowania i inne zamieszkane pomieszczenia nie będące mieszkaniami,
3. osoby nie mające miejsca zamieszkania.

Spis ludności i mieszkań przeprowadzony w 2002 roku nie obejmował:

1. szefów i cudzoziemskiego personelu przedstawicielstw dyplomatycznych i urzędów konsularnych państw obcych, członków rodzin tych osób oraz innych osób korzystających z przywilejów i immunitetów na mocy umów, ustaw lub powszechnie ustalonych zwyczajów międzynarodowych (pozostali cudzoziemcy przebywający w Polsce były spisywani na ogólnych zasadach),
2. osób ubiegających się o azyl,
3. mieszkań, budynków, obiektów i pomieszczeń będących własnością przedstawicielstw dyplomatycznych i urzędów konsularnych państw obcych.

Powszechnym spisem rolnym zostały objęte:

1. indywidualne gospodarstwa rolne,
2. działki rolne,
3. osoby fizyczne będące właścicielami zwierząt gospodarskich, nie posiadające użytków rolnych lub posiadające użytki rolne o powierzchni mniejszej niż 0,1 ha,
4. pozostałe gospodarstwa rolne będące w użytkowaniu osób prawnych i jednostek organizacyjnych nie mających osobowości prawnej.

W ramach spisu ludności zostały przeprowadzone dodatkowe badania:

1. migracji długookresowych,
2. dzietności kobiet.

W czasie spisu wypełniane były następujące formularze:

- formularz A – przeznaczony do opisu mieszkania i budynku oraz do spisania osób w mieszkaniu, osób mieszkających w pomieszczeniu nie będącym mieszkaniem, osób w obiekcie zbiorowego zakwaterowania, a także osób bezdomnych,
- formularz M – przeznaczony do zebrania informacji o migracjach osób, które w latach 1989-2002 przebywały poza obecnym miejscem zamieszkania (w innej miejscowości w kraju lub za granicą) przez okres co najmniej 12 miesięcy,
- formularz D – przeznaczony do badania dzietności kobiet będących w wieku 16 lat i więcej, zamieszkałych w wylosowanych mieszkaniach,
- formularz R1 – przeznaczony do spisu w indywidualnych gospodarstwach rolnych,
- formularz R2 – przeznaczony do spisu u użytkowników działek rolnych i u właścicieli zwierząt gospodarskich,

- formularz R3 - przeznaczony do spisu gospodarstw rolnych prowadzonych przez osoby prawne i inne jednostki organizacyjne.

Wzory formularzy zostały opublikowane jako załączniki do ustaw o spisach. Zgodnie z przepisami tych ustaw, udzielenie odpowiedzi na pytania zawarte w formularzach A, M, R1, R2, R3 było obowiązkowe, zaś w formularzu D – dobrowolne.

Osoby objęte spisem obowiązane były do udzielenia rachmistrzom spisowym ścisłych, wyczerpujących i zgodnych z prawdą odpowiedzi na pytania zawarte w wymienionych formularzach. Osoby prawne i inne jednostki organizacyjne wypełniły we własnym zakresie formularze R3 i przekazywały je do właściwego terytorialnie urzędu statystycznego.

Szczegółowe zasady wypełniania formularzy A, M oraz D podane są w instrukcjach metodologicznych do spisu ludności i mieszkań, natomiast zasady wypełniania formularzy R1, R2 oraz R3 zawarte zostały w instrukcjach metodologicznych do powszechnego spisu rolnego. Formularze oraz instrukcje spisowe dostępne są na stronie internetowej GUS.

Podstawowe cele powszechnego spisu ludności i mieszkań 2002

1. Dostarczenie informacji o stanie i strukturze ludności, gospodarstw domowych i rodzin oraz informacji o mieszkaniach i warunkach mieszkaniowych – na najniższym poziomie podziału terytorialnego kraju;
2. Możliwie szeroka charakterystyka zmian, jakie zaszły w czasie w podstawowych strukturach demograficzno-społecznych ludności, gospodarstw domowych i rodzin oraz zmian w wielkości i standardzie zasobów mieszkaniowych;
3. Dostarczenie informacji niezbędnych do międzynarodowych porównań – poprzez uwzględnienie w opracowaniach standardów i zaleceń organizacji międzynarodowych (ONZ oraz Unii Europejskiej).

Zakres tematyczny powszechnego spisu ludności i mieszkań 2002

Lata dziewięćdziesiąte to okres przemian społeczno-ekonomicznych nie tylko w Polsce, ale także w wielu krajach Europy Środkowej i Wschodniej. Lata te charakteryzowały się daleko idącą integracją międzynarodową, która znalazła swoje odbicie m.in. w procesie dostosowywania krajowych systemów statystycznych, w tym wyników spisów, do wymogów międzynarodowych. Biuro Statystyczne ONZ, Europejska Komisja Gospodarcza oraz Unia Europejska wspólnie przygotowały propozycje tematów rekomendowanych do

uwzględnienia w spisach powszechnych ok. 2000 r. Propozycje te biorą pod uwagę znaczenie konkretnych aspektów sytuacji ludnościowej oraz potrzeby informacyjne poszczególnych krajów, a także potrzeby organizacji międzynarodowych związane z monitorowaniem i rozwijaniem polityki społecznej i regionalnej.

Zalecenia międzynarodowe nie są bezwzględnie obowiązujące dla poszczególnych krajów, aczkolwiek należy się liczyć z tym, iż Polska – podobnie jak każde inne państwo – ma obowiązek dostarczania porównywalnych informacji statystycznych do międzynarodowych baz danych. Należy jednak mieć na uwadze, że każdy kraj ma pewne tematy ściśle powiązane ze swoją specyfiką, które muszą być bezwzględnie badane w kolejnych spisach i z tego względu powinny stanowić stały element tematyki spisowej.

Wyniki spisu pozwalają na ocenę ilościowych i jakościowych zmian, jakie zaszły w społeczeństwie w okresie od poprzedniego spisu, charakteryzując kolejny etap jego rozwoju. Spis powszechny ludności jest swoistą fotografią społeczeństwa, przedstawiającą w danym momencie stan, rozmieszczenie i różnorodne struktury ludności, zamieszkałej na terenie całego kraju.

Poprzez porównanie wyników obu spisów 2002 oraz 1988 – istnieje możliwość rozpoznania kierunków i natężenia zmian rozwoju demograficzno-społecznego oraz zmian w infrastrukturze mieszkaniowej i potrzebach mieszkaniowych - w miarę możliwości - na każdym szczeblu podziału terytorialnego kraju, tj. na poziomie regionalnym: województw, podregionów (NTS-3) oraz lokalnym (powiatów i gmin). Należy przypomnieć, że reforma administracyjna wprowadziła powiaty, jako wydzielone jednostki administracyjne, które nie istniały w spisie z 1988r., jak również zmieniły się znacznie granice administracyjne województw. Dla potrzeb analizy zmian w czasie przeliczone zostały (w podstawowym zakresie) wyniki spisu 1988 według podziału administracyjnego obowiązującego aktualnie. Przeliczone dane po raz pierwszy zostały upowszechnione w raporcie z wynikami spisu 2002, który został wydany w czerwcu 2003 roku.

Spis ludności i mieszkań 2002 obejmował następujące tematy:

1. Geograficzne rozmieszczenie ludności według miejsca zamieszkania oraz przebywania;
2. Migracje wewnętrzne i zagraniczne ludności;
3. Demograficzną charakterystykę osób: płeć, wiek, stan cywilny (formalno-prawny i faktyczny);
4. Charakterystykę demograficzną gospodarstw domowych i rodzin: pozycję osób w gospodarstwie domowym i rodzinie, wielkość i skład gospodarstwa domowego i rodziny;

5. Charakterystykę społeczną osób: poziom wykształcenia oraz uczęszczanie do szkoły, kraj urodzenia, obywatelstwo, deklarowaną narodowość i język używany w rozmowach w domu;
6. Niepełnosprawność prawną i biologiczną;
7. Aktywność ekonomiczną ludności: pracujący, bezrobotni, bierni zawodowo, pracujący w indywidualnych gospodarstwach rolnych, zawód; rodzaj działalności zakładu pracy;
8. Główne i dodatkowe źródła utrzymania osób oraz pobieranie świadczeń społecznych;
9. Źródła utrzymania gospodarstwa domowego; samodzielność gospodarowania oraz
10. Gospodarstwa zbiorowe i rodziny w tych gospodarstwach;
11. Mieszkania zamieszkane i niezamieszkane: stan zasobów mieszkaniowych;
12. Wielkość mieszkań i ich wyposażenie;
13. Samodzielność zamieszkiwania;
14. Charakterystykę budynków.

Tematyka ludnościowa została wzbogacona dzięki przeprowadzeniu dwóch badań towarzyszących spisowi, a mianowicie: badania dzietności oraz badania długookresowych migracji ludności, jakie miały miejsce w latach 1989-2002.

Badanie dzietności kobiet

Badania dzietności kobiet (reprezentacyjne) są już tradycją w polskich spisach ludności. Po raz pierwszy takie badanie przeprowadzono przy spisie ludności w 1970 roku. Badanie przeprowadzone w 2002 roku było badaniem szczególnie ważnym z następujących powodów:

1. w latach dziewięćdziesiątych wystąpiła w naszym kraju głęboka depresja demograficzna, nie mająca precedensu w historii powojennej Polski,
2. począwszy od 1989 r. reprodukcja ludności w naszym kraju nie gwarantuje prostej zastępowalności pokoleń; aktualne prognozy ludności nie wskazują na zmianę procesu zmniejszającej się dzietności w perspektywie najbliższych 20 lat,
3. począwszy od 1999 roku ludność Polski zmniejsza się.

Badanie ankietowe zostało przeprowadzone na próbie prawie 350 tys. kobiet, będących w wieku powyżej 16 lat (bez względu na ich stan cywilny). Ankietowe badania dzietności są z założenia badaniami, w których uczestnictwo jest dobrowolne.

Badanie długookresowych migracji ludności w latach 1989 – 2002

Badaniem zostało objętych prawie 4 mln osób, które zmieniały w latach 1989 – 2002 miejsce zamieszkania na pobyt stały lub na okres co najmniej 12 miesięcy. Badanie to obejmuje migracje wewnętrzne oraz migracje zagraniczne ludności.

Uzyskane w spisie informacje o migracjach pozwolą określić faktyczne rozmiary przemieszczeń, ich zasięg przestrzenny i główne kierunki mobilności ludności w latach 90-tych. Ustalenie rozmiarów takiej kategorii migracji i liczby osób migrujących w bieżących badaniach jest niezwykle trudne z uwagi na stosunkowo skromny zakres dostępnych informacji.

Formy upowszechniania wyników spisu

Wyniki Powszechnego Spisu Ludności i Mieszkań 2002 dostarczają podstawowych informacji o liczbie i strukturach demograficznych i społeczno-ekonomicznych ludności, gospodarstw domowych i rodzin, zamieszkujących lub przebywających w Polsce oraz o rozmiarach zasobów mieszkaniowych, o ich jakości i wykorzystaniu.

Można wyróżnić cztery podstawowe formy upowszechniania danych spisowych:

1. Publikowanie danych;
2. Udostępnianie danych na nośnikach informatycznych oraz poprzez bezpośredni dostęp do baz informacyjnych z wynikami spisu;
3. Dostępność podstawowych danych poprzez Internet;
4. Udostępnianie danych poprzez Bank Danych Regionalnych.

Publikowanie wyników spisów jest już tradycją. Zatem, ta forma upowszechniania danych będzie kontynuowana. Jednak wobec gwałtownego rozwoju informatyki oraz nowoczesnych technologii komunikacji szczególna uwaga będzie zwrócona na ułatwienie odbiorcom danych spisowych korzystania z elektronicznych form dostępu do danych.

Przewiduje się, że w 2003 roku zostanie wydanych 13 publikacji tabelarycznych, zawierających wyniki spisu na poziomie ogólnokrajowym z jednoczesną prezentacją przekrojów regionalnych. Kolejne publikacje, głównie o charakterze analityczno-tabelarycznym będą opracowywane i wydawane począwszy od 2004 roku. Publikacje te – w większości – będą przygotowywane wspólnie z przedstawicielami środowisk naukowo - badawczych, zarówno tymi, z którymi GUS ma podpisane umowy o współpracy badawczej, jak i z innymi uczelniami oraz instytutami naukowo - badawczymi.

Jednocześnie z wydawaniem publikacji ogólnokrajowych będą wydawane opracowania regionalne (wojewódzkie), a także lokalne, dotyczące poszczególnych gmin.

Przygotowywany w postaci tablic wynikowych zakres opracowania wyników spisu, nie wyczerpuje wszystkich możliwości wykorzystania danych spisowych. Wdrożony system informatyczny, w tym szeroki program symbolizacji automatycznej oraz automatycznego "wyprowadzania" wielu informacji (zmiennych), pozwoli na opracowywanie wyników spisu również w innych niż proponowane układach korelacyjnych i przestrzennych. Potencjalni odbiorcy takich danych spisowych, które wykraczają poza dane ujęte we wspomnianych tablicach wynikowych, muszą jednak liczyć się z tym, że zamówienia będą realizowane w późniejszym czasie.

Wykaz publikacji z wynikami spisu, przewidzianych do wydania w latach 2003-2004

W 2003 roku przewidziano wydanie następujących tytułów, zawierających dane na poziomie ogólnokrajowym, z uwzględnieniem przekroju regionalnego (według województw i podregionów), a dla niektórych informacji – także przekroju lokalnego (dla powiatów i gmin):

1. Narodowy spis powszechny ludności i mieszkań 2002. Raport z wyników
2. Ludność. Stan i struktura demograficzno-społeczna
3. Gospodarstwa domowe i rodziny
4. Zamieszkane budynki
5. Mieszkania
6. Mieszkania niezamieszkane
7. Ludność i gospodarstwa domowe. Stan i struktura społeczno – ekonomiczna
8. Ludność i gospodarstwa domowe związane z rolnictwem
9. Osoby niepełnosprawne oraz ich gospodarstwa domowe
10. Aktywność ekonomiczna ludności
11. Warunki mieszkaniowe gospodarstw domowych i rodzin
12. Migracje zagraniczne ludności
13. Migracje wewnętrzne ludności
14. Metodologia narodowego spisu powszechnego ludności i mieszkań 2002.

W 2004 roku zostaną wydane kolejne tytuły, poświęcone poszczególnym tematom:

15. Aktywność ekonomiczna ludności związanej z rolnictwem
16. Przynależność narodowościowa ludności Polski
17. Dzietność rodzin (na podstawie Ankiety Rodzinnej 2002)
18. Migracje długookresowe ludności (na podstawie Ankiety Migracyjnej 2002).

Zdecydowana większość publikacji wydawanych w 2003 roku ma charakter tabelaryczny, przy czym zachowana została jednolita struktura opracowań. Publikacje przewidziane do wydania w 2004 roku to opracowania tabelaryczne lub analityczno – tabelaryczne.

Uwagi techniczne

Wszystkie tablice zawarte w aneksie tabelarycznym zostały opracowane w formacie Excel i w takiej postaci są dostępne na płycie CD.

W tablicach, zarówno w tekście jak i w aneksie, wprowadzono automatyczne zaokrąglenia, co niekiedy może powodować drobne rozbieżności w sumowaniu danych na wyższych poziomach agregacji.

Z uwagi na ustawowy obowiązek GUS do zachowania tajemnicy statystycznej, zachodzi konieczność "ukrywania" rzadkich informacji, występujących najczęściej przy prezentacji danych na poziomie lokalnym. W tych obszarach gdzie może istnieć realne niebezpieczeństwo identyfikacji danych jednostkowych, informacje liczbowe zostały zastąpione umownym znakiem.

UWAGI METODYCZNE

Podstawowe definicje pojęć i klasyfikacje – niezbędne do właściwej interpretacji wyników spisu – będą zamieszczane w każdej z publikacji z wynikami spisu.

Z uwagi na fakt, że dla części mieszkańców niemożliwe było przeprowadzenie spisu z udziałem rachmistrza spisowego (z różnych powodów), podstawowe informacje dla takich osób, takie jak: imię i nazwisko, data urodzenia oraz płeć – zostały spisane z ewidencji. Wszystkie pozostałe pytania na formularzu spisowym – w przypadku spisywanych z ewidencji – pozostały bez odpowiedzi. Szacuje się, że z ewidencji spisano ponad 730 tys. osób (ponad 2% ogółu ludności), będących stałymi mieszkańcami naszego kraju. Bezpośrednią konsekwencją spisywania z ewidencji są braki odpowiedzi (nieustalone), podawane w poszczególnych tablicach.

W czerwcu 2002 roku został przeprowadzony spis kontrolny do powszechnego spisu ludności i mieszkań. Badaniem objęto ponad 900 wylosowanych obwodów spisowych. W spisie kontrolnym zbadano 64 tys. mieszkań zamieszkałych i niezamieszkałych oraz 192 tys. osób, zamieszkałych lub przebywających w mieszkaniach. Wyniki spisu kontrolnego posłużą do analizy i oceny jakości danych spisowych. Efekty takiej analizy będą prezentowane w kolejnych ogólnopolskich publikacjach tematycznych a także zostaną udostępnione na stronie internetowej GUS www.stat.gov.pl. Szczegółowe zasady metodologiczne spisu kontrolnego zostaną przedstawione w publikacji poświęconej metodologii spisu ludności i mieszkań 2002.

DEFINICJE POJĘĆ

KATEGORIE LUDNOŚCI

Na podstawie wyników spisu ludności i mieszkań z 2002 (NSP'2002) zostały wyodrębnione trzy podstawowe kategorie ludności:

1. Ludność stała (stałe zamieszkała);
2. Ludność faktycznie zamieszkała;
3. Rezydenci (ludność rezydująca).

We wszystkich tablicach tej publikacji informacje dotyczą kategorii ludności faktycznie zamieszkałej – dalej określanej jako "ludność".

Ludność stała (stałe zamieszkała)

Kategoria obejmuje osoby mieszkające stale (z reguły zameldowane na pobyt stały) oraz:

- obecne w czasie spisu, a dokładnie w momencie krytycznym spisu,

- nieobecne w momencie spisu, bez względu na miejsce przebywania i czas trwania tej nieobecności.

Ludność faktycznie zamieszkała

Kategoria obejmuje następujące grupy osób:

1. Mieszkające stale, które:

- a) były obecne w momencie spisu;
- b) były nieobecne w momencie spisu, ale ich nieobecność trwała mniej niż 2 miesiące;
- c) były nieobecne w momencie spisu przez okres dłuższy niż 2 miesiące, ale ich nieobecność wynikała z następujących powodów:
 - odbywania zasadniczej służby wojskowej lub innej w systemie skoszarowanym oraz uczestniczenia w misjach wojskowych;
 - przebywania w zakładzie karnym lub śledczym;
 - pobytu za granicą.

2. Przebywające czasowo przez okres powyżej 2 miesięcy. Dotyczy to osób, które mieszkają na stałe w innym miejscu (są tam zameldowane na pobyt stały), natomiast w miejscu spisania przebywają czasowo z następujących powodów: nauka, praca, warunki rodzinne lub mieszkaniowe, leczenie lub rehabilitacja, przebywanie w domu opieki.

Jako czas okresowej nieobecności lub przebywania przyjęty został czas faktyczny, a nie zamierzony.

Kategoria ludności faktycznie zamieszkałej nie uwzględnia osób przybyłych z zagranicy na pobyt czasowy, tj. tych, które nie posiadają stałego pobytu w Polsce (pozwolenia na osiedlenie się).

Rezydenci (ludność rezydująca) – nowa kategoria ludności

Do rezydentów zalicza się:

- stałych mieszkańców, z wyjątkiem osób przebywających poza miejscem zamieszkania przez okres co najmniej 12 miesięcy – bez względu na ich miejsce przebywania (w kraju czy za granicą);
- osoby przebywające czasowo przez okres co najmniej 12 miesięcy, przybyłe z innego miejsca w kraju lub z zagranicy (cudzoziemcy).

Jako kryterium przemieszczania się ludności przy wyodrębnianiu tej kategorii przyjmuje się: naukę, pracę, warunki rodzinne i mieszkaniowe, leczenie i rehabilitację, pobyt w domu opieki. Oznacza to, że osoby odbywające zasadniczą służbę wojskową (w systemie skoszarowanym) lub przebywające w zakładach karnych czy aresztach – bez względu na czas nieobecności – są zaliczane do rezydentów miejscowości, w których zamieszkiwali przed jej "przymusowym" opuszczeniem.

Wyniki spisu dla kategorii ludności rezydującej będą przedstawione w odrębnej publikacji.

WIEK

Wiek osób – określony liczbą lat ukończonych – ustalono poprzez porównanie pełnej daty urodzenia z dniem przeprowadzenia spisu (tzw. dniem krytycznym, tj. 20 maja 2002 roku).

W tablicach – obok roczników wieku, tradycyjnych pięcioletnich lub dziesięcioletnich grup wieku wprowadzono również następujące ekonomiczne grupy:

- wiek przedprodukcyjny – mężczyźni i kobiety w wieku 0–17 lat,
- wiek produkcyjny – mężczyźni w wieku 18–64 lata, kobiety w wieku 18–59 lat, grupa ta została podzielona na :
 - wiek mobilny (18–44 lata mężczyźni i kobiety),
 - wiek niemobilny (45–64 lata mężczyźni i 45–59 lat kobiety),
 - poprodukcyjny – mężczyźni w wieku 65 lat i więcej oraz kobiety w wieku 60 lat i więcej.

Ponadto wprowadzone zostały grupy wieku:

a) biologiczne

- 0–14 lat – dzieci,
- 15–64 lata – dorośli bez osób starszych,
- 65 lat i więcej – osoby starsze.
- edukacyjne: 0–6, 7–12, 13–15, 16–18, 19–24 lata.

STAN CYWILNY PRAWNY

W spisie ludności 2002 po raz pierwszy badany był (zgodnie z rekomendacjami międzynarodowymi) stan cywilny prawny osób – zdefiniowany jako stan cywilny według obowiązującego w danym kraju prawa.

Dla każdej osoby w wieku 15 lat i więcej ustalono stan cywilny prawny według następujących kategorii:

- kawaler, panna
- żonaty, zamężna
- wdowiec, wdowa
- rozwiedziony, rozwiedziona
- separowany, separowana (separacja prawna została w Polsce wprowadzona w końcu 1999 r.).

Dla pełniejszej charakterystyki sytuacji rodzinnej osoby o statusie prawnym zamężna/żonaty podzielono na:

- pozostające w związku małżeńskim – niezależnie od tego, czy współmałżonkowie zostali spisani razem czy też oddzielnie (np. nieobecność spowodowana była nauką, pracą, brakiem własnego mieszkania),
- nie pozostające w związku małżeńskim – osoby, które decyzją jednego lub obojga małżonków nie tworzyły wspólnoty małżeńskiej, ale rozpad ich związku nie został usankcjonowany decyzją sądu, tzn. osoby te nie miały sądowego orzeczenia rozwodu czy też separacji.

STAN CYWILNY FAKTYCZNY

Stan cywilny faktyczny osób został określony wtórnie, na podstawie charakteru związku, w jakim żyje dana osoba, tj. w oparciu o informacje dotyczące relacji z głową gospodarstwa domowego, stanu cywilnego prawnego oraz wzajemnych powiązań między osobami spisanymi.

Ustalono następujące kategorie faktycznego stanu cywilnego:

- kawaler, panna;
- żonaty, zamężna – w świetle prawa świeckiego lub kanonicznego i pozostający w faktycznym małżeństwie;
- partner, partnerka (partnerów wyodrębniano w ramach tego samego gospodarstwa domowego – bez względu na ich stan cywilny prawny);
- wdowiec/wdowa;
- rozwiedziony/rozwiedziona;
- separowany/separowana. Kategoria ta dotyczyła osób:
 - a) pozostających w separacji prawnej i nie tworzących formalnych związków (partnerskich) z innymi osobami;
 - b) o stanie cywilnym prawnym żonaty/zamężna – nie pozostających w związku małżeńskim i nie tworzących formalnych związków (partnerskich) z innymi osobami.

Dla umożliwienia porównania zmian zachodzących w czasie w tablicach przedstawiono zarówno stan cywilny prawny jak i faktyczny; w poprzednich spisach ludności badany był wyłącznie stan cywilny faktyczny.

POZIOM WYKSZTAŁCENIA

Poziom wykształcenia jest to najwyższy ukończony cykl kształcenia w szkole lub szkolenia w innym trybie i formie, uznany zgodnie z obowiązującym systemem szkolnictwa. Podstawą zaliczenia wykształcenia do określonego poziomu było uzyskanie świadectwo (dyplom) ukończenia odpowiedniej szkoły: dziennej, wieczorowej, zaocznej czy eksternistycznej. Ze względu na nowy system szkolnictwa, wprowadzony reformą

oświaty w dniu 1 stycznia 1999 roku, poziom wykształcenia został ustalony dla osób w wieku 13 lat i więcej.

KLASYFIKACJA POZIOMÓW WYKSZTAŁCENIA

1. Wykształcenie wyższe

- a) ze stopniem naukowym co najmniej doktora – jest to wykształcenie wyższe z tytułem naukowym profesora, doktora habilitowanego, doktora;
- b) z tytułem magistra, lekarza lub równorzędnym – jest to wykształcenie wyższe zawodowe z tytułem magistra, magistra inżyniera, lekarza lub innym równorzędnym, realizowane w ramach szkoły wyższej na podbudowie programowej szkoły średniej, zakończonej uzyskaniem świadectwa dojrzałości "matury";
- c) z tytułem inżyniera, licencjata, dyplomowanego ekonomisty – jest to wykształcenie wyższe zawodowe z tytułem inżyniera, licencjata, dyplomowanego ekonomisty lub innym równorzędnym, realizowane w ramach szkoły wyższej na podbudowie programowej szkoły średniej, zakończonej uzyskaniem świadectwa dojrzałości "matury";

2. Policealne

- a) z maturą (pomaturalne) – jest to wykształcenie średnie zawodowe realizowane na podbudowie programowej szkoły średniej, zakończonej uzyskaniem egzaminu dojrzałości "matury". Absolwenci otrzymują dyplom, który określa kwalifikacje zawodowe na poziomie technika;
- b) bez matury – jest to wykształcenie zawodowe na poziomie średnim lub zasadniczym realizowane na podbudowie programowej szkoły średniej, zakończonej uzyskaniem świadectwa ukończenia szkoły. Absolwenci otrzymują dyplom, który określa kwalifikacje zawodowe;

3. Średnie

- a) ogólnokształcące z maturą – jest to wykształcenie średnie ogólne, uzyskane w ramach średniej szkoły ogólnokształcącej, potwierdzone uzyskaniem świadectwa dojrzałości "maturą". Osiągnięcie tego poziomu wykształcenia umożliwia dalsze kształcenie w szkole pomaturalnej lub na studiach wyższych;
- b) zawodowe z maturą – jest to wykształcenie średnie ogólne i zawodowe, uzyskane w ramach technikum, liceum zawodowego lub liceum technicznego, potwierdzone

uzyskanym świadectwem dojrzałości "maturą". Osoby posiadające świadectwo ukończenia takiej szkoły mają tytuł technika lub inny tytuł określony w klasyfikacji zawodów i specjalności szkolnictwa zawodowego. Osiągnięcie tego poziomu wykształcenia umożliwia dalsze kształcenie na studiach wyższych lub w szkole pomaturalnej;

- c) ogólnokształcące bez matury – jest to wykształcenie średnie ogólne, uzyskane w ramach średniej szkoły ogólnokształcącej, potwierdzone uzyskanym świadectwem ukończenia liceum ogólnokształcącego. Osiągnięcie tego poziomu wykształcenia umożliwia dalsze kształcenia w szkole policealnej, nie wymagającej posiadania "matury";
- d) zawodowe bez matury – jest to wykształcenie średnie ogólne i zawodowe, uzyskane w ramach technikum, liceum zawodowego lub liceum technicznego, potwierdzone uzyskanym świadectwem ukończenia szkoły. Osoby posiadające świadectwo ukończenia takiej szkoły mają tytuł technika lub inny tytuł określony w klasyfikacji zawodów i specjalności szkolnictwa zawodowego. Osiągnięcie tego poziomu wykształcenia umożliwia dalsze kształcenie w szkole policealnej.

4. Zasadnicze zawodowe

Jest to wykształcenie ogólne i zasadnicze zawodowe, zdobyte w ramach szkoły zasadniczej lub rolniczej, szkoły (zespołu) przysposobienia zawodowego lub rolniczego, korespondencyjnego kursu rolniczego o poziomie szkoły zasadniczej. Świadectwo ukończenia szkoły zasadniczej jest dowodem posiadania tytułu robotnika wykwalifikowanego. Po ukończeniu tego poziomu wykształcenia można ubiegać się o przyjęcie do średniej szkoły ogólnokształcącej lub zawodowej, organizowanej na podbudowie programowej szkoły zasadniczej.

5. Podstawowe ukończone

Jest to wykształcenie podstawowe osiągnięte po ukończeniu liczby lat nauki wymaganej w danym okresie dla ukończenia szkoły podstawowej, szkoły (klas) przysposabiających do pracy zawodowej (w zakresie VI, VII, VIII klasy szkoły podstawowej) oraz po ukończeniu szkoły artystycznej I stopnia realizującej jednocześnie program szkoły podstawowej;

6. Podstawowe nieukończone i bez wykształcenia szkolnego

Obejmuje osoby, które nie ukończyły lat nauki wymaganej w danym okresie dla ukończenia szkoły podstawowej lub nigdy się nie uczyły.

Przyjęta w spisie 2002 roku klasyfikacja poziomu wykształcenia jest nieco rozszerzona w stosunku do spisu 1988 roku, dlatego w części dotyczącej analizy zmian uwzględniony został zakres porównywalny do 1988 roku. Uwaga ta dotyczy również wieku osób: w 1988 roku badaniem poziomu wykształcenia objęte były osoby, które ukończyły 15 lat. W 2002 roku, po reformie szkolnictwa z 1999 r., wprowadzającej 6-letnią szkołę podstawową i 3-letnie gimnazjum, badaniem poziomu wykształcenia objęto osoby w wieku 13 lat i więcej. Wszelkie porównania struktur poziomu wykształcenia ludności z obu spisów, zostały zaprezentowane z uwzględnieniem osób w wieku 15 lat więcej.

Należy również zaznaczyć, że dane spisu 2002 roku – ze względu na termin jego przeprowadzenia (maj 2002 r., podczas gdy w 1988 r. był to grudzień) – nie w pełni obrazują sytuację. W momencie przeprowadzania spisu (maj 2002 r.) uczniowie ostatnich klas, we wszystkich typach szkół, nie posiadali jeszcze świadectwa ukończenia szkoły, tym samym został im określony niższy poziom wykształcenia. Dane spisowe dotyczą zatem raczej sytuacji z początku roku szkolnego (lub z końca roku kalendarzowego 2001).

NIEPEŁNOSPRAWNOŚĆ

Osobą niepełnosprawną jest taka osoba, która posiada odpowiednie orzeczenie wydane przez organ do tego uprawniony lub osobę, która takiego orzeczenia nie posiadała, lecz odczuwała ograniczenie sprawności w wykonywaniu czynności podstawowych dla swojego wieku (zabawa, nauka, praca, samoobsługa).

Zbiorowość osób niepełnosprawnych została podzielona na 2 podstawowe grupy:

- osoby niepełnosprawne prawnie, tj. takie, które posiadały odpowiednie, aktualne orzeczenie wydane przez organ do tego uprawniony;
- osoby niepełnosprawne tylko biologicznie, tj. takie, które nie posiadały orzeczenia, ale miały (odczuwały) całkowicie lub poważnie ograniczoną zdolność do wykonywania czynności podstawowych.

Kryterium do zakwalifikowania danej osoby do zbiorowości osób niepełnosprawnych prawnie było posiadanie:

- aktualnego orzeczenia wydanego przez odpowiedni organ orzekający – dla osób w wieku 16 lat i więcej
- uprawnienie do pobierania zasiłku pielęgnacyjnego dla dzieci poniżej 16 roku życia – tj. urodzonych po 20 maja 1986 r

W spisie ludności 2002, dla osób w wieku 16 lat i więcej ustalono 3 stopnie niepełnosprawności: znaczny, umiarkowany, lekki.

Ze względu na zmiany przepisów prawnych dotyczące osób niepełnosprawnych – w spisie 2002 roku przyjęto definicje wyodrębniania tej kategorii osób spójne metodologicznie z zasadami stosowanymi w spisach z lat 1988 i 1978, tym samym została zachowana możliwość porównywalności danych.

Wykaz równorzędnych orzeczeń kwalifikujących osobę do grupy osób niepełnosprawnych prawnie oraz określenia stosowane w klasyfikacji niepełnosprawności/inwalidztwa prawnego w latach 1988 i 2002 r.

2002		1988
Stopień niepełnosprawności	Rodzaj orzeczenia równorzędnego	Grupa inwalidztwa
znaczny	– całkowita niezdolność do pracy i samodzielnej egzystencji	I grupa inwalidztwa
	– I grupa inwalidztwa	
	– orzeczenie o długotrwałej niezdolności do pracy w gospodarstwie rolnym z uprawnieniem do zasiłku pielęgnacyjnego	
umiarkowany	– całkowita niezdolność do pracy	II grupa inwalidztwa
	II grupa inwalidztwa	
lekki	– III grupa inwalidztwa	III grupa inwalidztwa
	– częściowa niezdolność do pracy	
	– celowość przekwalifikowania zawodowego	
	– orzeczenie o długotrwałej niezdolności do pracy w gospodarstwie rolnym bez uprawnienia do zasiłku pielęgnacyjnego	

KRAJ URODZENIA

Zgodnie z międzynarodowymi zaleceniami kraj urodzenia należało podać biorąc pod uwagę granice państw aktualne w momencie spisu, a nie w momencie urodzenia osoby, np. jeżeli osoba urodziła się w Wilnie, to – bez względu na rok jej urodzenia – jako kraj urodzenia należało wpisać Litwa.

Rozstrzygnięcie takie zostało przyjęte w związku z koniecznością zabezpieczenia porównywalności, a przede wszystkim nie dublowania danych w skali międzynarodowej.

Tradycyjnie miejsce urodzenia osoby definiuje się jako miejsce zamieszkania matki w czasie urodzenia dziecka.

OBYWATELSTWO

Zgodnie z obowiązującymi aktualnie normami prawnymi cudzoziemcem jest osoba nie posiadająca polskiego obywatelstwa (Ustawa o cudzoziemcach z dnia 25 czerwca 1997 r. wraz z późniejszymi zmianami (tekst jednolity Dziennik Ustaw Nr 127 z 2001 r.).

W spisie ludności 2002 istniała możliwość podania dwóch obywatelstw w przypadku cudzoziemców oraz dwóch dodatkowych – w przypadku obywateli polskich.

CUDZOZIEMCY

Cudzoziemcem jest każda osoba, która nie posiada polskiego obywatelstwa, bez względu na fakt posiadania lub nie obywatelstwa (obywatelstw) innych krajów. Cudzoziemcy, przybyli do Polski na pobyt stały, są traktowani jako osoby mieszkające stale (ludność stała), pozostali zaś, w zależności od czasu faktycznego pobytu w naszym kraju:

- jako przebywający czasowo (imigranci krótkookresowi) – w przypadku przebywania przez okres poniżej 1 roku,
- jako rezydenci (imigranci długookresowi) – w przypadku przebywania przez okres co najmniej 12 miesięcy.

NARODOWOŚĆ

Pytanie o narodowość, które zostało sformułowane na formularzu spisowym, uwzględniało z jednej strony nawiązanie do pierwszego spisu z 1921r., a z drugiej – zachowanie zgodności ze standardami europejskimi. W związku z tym przyjęto, że pytanie będzie następujące: Do jakiej narodowości się Pan(i) zalicza?, przy następującym zdefiniowaniu narodowości.

Narodowość jest deklaratywną (opartą na subiektywnym odczuciu) cechą indywidualną każdego człowieka, wyrażającą jego związek emocjonalny (uczuciowy), kulturowy lub genealogiczny (ze względu na pochodzenie rodziców) z określonym narodem.

Sformułowane pytanie oraz przyjęta definicja narodowości, są na tyle otwarte, iż zezwalają osobie spiswanej na indywidualne, własne rozumienie pojęcia narodowości. Rachmistrze spisowi byli zobowiązani do odnotowywania każdej udzielonej przez osoby spiswane odpowiedzi, która pozostawała w związku z tematem narodowości.

JĘZYK UŻYWANY W DOMU

Obok pytania o narodowość do tematyki spisu ludności w 2002 roku wprowadzono pytanie o język, używany w kontaktach domowych. Pytanie to przyjęło następującą postać: W jakim języku (językach) rozmawia Pan(i) najczęściej w domu? Konstrukcja pytania dawała możliwość zarejestrowania dwóch nazw języków niepolskich, niezależnie od tego, czy były one używane z językiem polskim, czy też wyłącznie.

MIGRACJE LUDNOŚCI

Migracje ludności to przemieszczenia ludności związane ze zmianą miejsca zamieszkania (pobytu stałego lub czasowego) połączone z przekroczeniem granicy administracyjnej jednostki terytorialnej. Migracją jest zatem zmiana miejsca zamieszkania z jednej gminy do innej lub w przypadku gminy miejsko-wiejskiej z terenów miejskich do wiejskich tej gminy lub odwrotnie; nie jest migracją zmiana adresu w ramach tej samej gminy miejskiej, wiejskiej, części miejskiej lub wiejskiej gminy miejsko-wiejskiej. Migracją jest także zmiana kraju zamieszkania.

LUDNOŚĆ ZASIEDZIAŁA

Ludność zasiedziała to ludność zamieszkała w miejscowości aktualnego zamieszkania od urodzenia. Pojęcie "mieszka od urodzenia" oznaczało, że osoba nie opuszczała miejscowości urodzenia (miejscowości, w której znajdował się dom rodzinny) na okres 12 miesięcy lub dłuższy.

W spisie 2002 nie uwzględniano przerw w zamieszkiwaniu (bez względu na okres ich trwania) spowodowanych:

- odbywaniem zasadniczej służby wojskowej,
- przebywaniem w zakładach karnych,
- przebywaniem za granicą w placówkach dyplomatycznych,
- przebywaniem w innych miejscach z powodu uczestniczenia w misjach wojskowych.

LUDNOŚĆ MOBILNA

Ludność mobilna to ludność napływowa, czyli taka, która przybyła do miejscowości aktualnego zamieszkania na pobyt stały lub czasowy.

W spisie 2002 do ludności przybyłej były zaliczone także osoby, które powróciły do miejscowości aktualnego zamieszkania, po co najmniej rocznym pobycie poza tą miejscowością (w innym miejscu w kraju lub za granicą) – pod warunkiem, że pobyt ten

nie był spowodowany jedną z przyczyn wymienionych wcześniej. Jako datę przybycia przyjęto rok powrotu do danej miejscowości.

Prezentowane w publikacji dane odnośnie wieku, stanu cywilnego, i poziomu wykształcenia osób migrujących przedstawiają stan w momencie spisu, a nie w momencie migracji.

OBIEKTY ZBIOROWEGO ZAKWATEROWANIA

Obiektem zbiorowego zakwaterowania jest zespół pomieszczeń zlokalizowanych w jednym lub kilku budynkach, zajętych przez jeden zakład świadczący usługi opiekuńczo-wychowawcze, opiekuńczo–lecnicze, hotelarskie bądź inne, w których zamieszkuje zwykle większa liczba osób.

Obiekty zbiorowego zakwaterowania można podzielić ze względu na okres zamieszkania na:

- stałego zamieszkania, są to: domy pomocy społecznej dla emerytów, zakłady opiekuńczo lecznicze dla przewlekle chorych lub upośledzonych, klasztory, domy zakonne,
- dłuższego zamieszkania, są to: internaty, domy studenckie, hotele pracownicze, domy dziecka,
- krótkotrwałego pobytu, są to m. in.: hotele, motele, pensjonaty, domy wczasowe, a także szpitale, sanatoria, prewentoria.

W spisie 2002 roku – zgodnie z międzynarodowymi zaleceniami metodologicznymi – przyjęto szerszą klasyfikację obiektów, uwzględniając m.in. zakłady opiekuńcze dla samotnych kobiet w ciąży lub z małymi dziećmi, obiekty dla bezdomnych oraz obiekty instytucji wyznaniowych.

KLASYFIKACJE wykorzystywane w spisie:

ISCED 1997 – Międzynarodowe Normy Klasyfikacji Wykształcenia, UNESCO, Paryż 1997, której odpowiednikiem jest Polska Klasyfikacja Edukacji wprowadzona w maju 2003. ((Dz. U. z 2003 r. Nr 98, poz. 895).

ISO 3166 – Międzynarodowy Wykaz Kodów dla Krajów, National Information Standards Organization, ONZ 1999.

CZĘŚĆ ANALITYCZNA

Stan ludności

Wyniki Narodowego Spisu Powszechnego Ludności i Mieszkań 2002 r., wykazały, że liczba ludności Polski wynosiła 38 230 080 osób. Oznacza to, że od ostatniego spisu powszechnego (6 grudnia 1988 r.) ludność kraju zwiększyła się o 351 tys. mieszkańców, tj. o niespełna 1%. W miastach przybyło 435 tys. osób, natomiast liczba mieszkańców wsi zmniejszyła się o 84 tys. osób. W okresie międzyspisowym tempo przyrostu ludności w miastach wyniosło 1,88%, na wsi stopa ubytku wyniosła minus 0,57%.

Zwiększenie liczby ludności w miastach na niekorzyść wsi w dużej mierze było spowodowane wprowadzanymi systematycznie w latach dziewięćdziesiątych zmianami administracyjnymi, polegającymi na nadawaniu praw miejskich miejscowościom wiejskim oraz – przede wszystkim – na rozszerzaniu granic miast poprzez włączanie do nich terenów wiejskich. W 2002 roku ludność miejska stanowiła 61,8% ogółu ludności (w 1988 r. udział ten wynosił – 61,2%), ludność wiejska 38,2% (w 1988 r. – 38,8%).

Gęstość zaludnienia, tj. liczba osób przypadających na 1 km² powierzchni kraju wyniosła 122 osoby (w 1988 r. – 121 osób); w miastach 1116 (o 28 mniej niż w 1988 r. – pomimo zwiększenia liczby ludności miejskiej), na wsi 50 osób – bez zmian w stosunku do poprzedniego spisu.

Ludność według płci w latach 1988 i 2002 (na podstawie wyników spisów)

Wyszczególnienie	Ogółem	Mężczyźni	Kobiety
6. XII. 1988 (w tys.)	37879,1	18464,6	19414,5
20. V. 2002 (w tys.)	38230,1	18516,4	19713,7
Różnica w latach 1988-2002 (w tys.)	+ 351,0	+ 51,8	+ 299,2
Dynamika zmian (1988 = 100)	100,9	100,3	101,5

W okresie międzyspisowym zmieniły się również proporcje ludności według płci; w 2002 r. mężczyźni stanowili 48,4% ogółu ludności wobec 48,7% w 1988 r. Tym samym wzrósł (o 1,4 punktu) współczynnik feminizacji; aktualnie na 100 mężczyzn przypada 106,5 kobiet.

W 2002 roku (podobnie jak w 1988 r.¹) najwięcej ludności liczyły województwa: mazowieckie – 5124,0 tys. mieszkańców, co stanowiło 13,4% ogółu ludności kraju, śląskie – 4742,9 tys. (12,4%), wielkopolskie – 3351,9 tys. (8,8%) i małopolskie – 3232,4 tys. (8,5%). Najmniejsze województwa to: lubuskie – 1008,9 tys. (2,6%), opolskie – 1065,1 tys. (2,8%) oraz podlaskie – 1208,6 tys., co stanowiło 3,2% ogólnej liczby ludności kraju.

¹ Dla potrzeb porównań i oceny zmian w rozwoju ludności wyniki spisu ludności i mieszkań z 1988 r. zostały przeliczone według podziału terytorialnego kraju, obowiązującego od 1 stycznia 1999 r.

Zmiany w rozwoju ludności, jakie zaobserwowano w latach 1989-2002, były zróżnicowane w poszczególnych województwach. W sześciu odnotowano spadek liczby ludności; największy w woj. śląskim i łódzkim (po 3,5%) co można wiązać z sytuacją na rynku pracy. Z bieżących badań wynika, że w pierwszej połowie lat 90-tych nastąpiły migracje z województwa śląskiego do województw leżących we wschodniej części Polski. Z kolei najwyższy przyrost ludności wystąpił w woj. małopolskim (o 4,5%), podkarpackim (4,0%) i pomorskim (3,9%), tj. w województwach o wysokim przyroście naturalnym.

Ludność według płci i województw

Województwa	1988			2002		
	ogółem	mężczyźni	kobiety	ogółem	mężczyźni	kobiety
	w tysiącach					
POLSKA	37879,1	18464,6	19414,5	38230,1	18516,4	19713,7
Dolnośląskie	2948,2	1432,9	1515,3	2907,2	1397,3	1509,9
Kujawsko-pomorskie	2044,0	990,2	1053,8	2069,3	999,8	1069,5
Lubelskie	2209,2	1080,1	1129,1	2199,1	1068,8	1130,3
Lubuskie	982,9	481,9	501,0	1008,9	490,1	518,8
Łódzkie	2703,7	1296,2	1407,5	2612,9	1246,6	1366,3
Małopolskie	3087,5	1501,1	1586,4	3232,4	1569,6	1662,8
Mazowieckie	4997,8	2414,6	2583,3	5124,0	2462,3	2661,7
Opolskie	1080,7	527,7	553,0	1065,1	517,1	548,0
Podkarpackie	2018,9	986,8	1032,0	2103,8	1029,5	1074,3
Podlaskie	1188,4	586,0	602,4	1208,6	591,2	617,4
Pomorskie	2095,1	1028,6	1066,6	2179,9	1061,7	1118,2
Śląskie	4907,9	2410,5	2497,4	4742,9	2296,2	2446,7
Świętokrzyskie	1317,6	645,2	672,3	1297,5	633,8	663,7
Warmińsko-mazurskie	1398,2	688,9	709,3	1428,4	698,1	730,3
Wielkopolskie	3236,4	1573,9	1662,5	3351,9	1626,7	1725,2
Zachodniopomorskie	1662,6	820,2	842,4	1698,2	827,6	870,6

W 2002 roku (podobnie jak w 1988) najbardziej zurbanizowane województwa to: śląskie – 79,1% ogółu ludności województwa to mieszkańcy miast, dolnośląskie (71,4%), zachodnio-pomorskie (69,5%) oraz pomorskie (68,1%). Najmniejszą liczbę ludności miejskiej odnotowano w województwach: lubelskim (46,6%), świętokrzyskim (45,9%) i podkarpackim (40,5%).

Gęstość zaludnienia w poszczególnych regionach Polski - mierzona liczbą osób przypadających na 1 km² – przedstawia mapka.

W porównaniu do bilansów² ludności wyprowadzonych na koniec 2001 r. – liczba mieszkańców Polski – uzyskana w spisie 2002 roku – była mniejsza o ponad 402 tys. osób (1%). Różnica ta w podobnym stopniu dotyczyła miast (mniej o 237 tys., tj. o 1,0%), jak i wsi (165 tys.; 1,1%).

Zgodnie z metodologią NSP 2002 spisem zostali objęci:

- *stali mieszkańcy Polski (zameldowani na pobyt stały); obecni w mieszkaniach lub innych pomieszczeniach w czasie spisu lub czasowo nieobecni,*
- *osoby przebywające czasowo.*

Zatem, wszystkie osoby, które były stałymi mieszkańcami Polski – bez względu na miejsce ich przebywania (kraj czy zagranica) – zostały uwzględnione w podanej liczbie ludności Polski (38230,1 tys. osób).

Jak wynika z danych ewidencyjnych - w momencie spisu - ok. 430 tys. osób było wymeldowanych „donikąd” z ich stałego miejsca zamieszkania (najczęściej na mocy decyzji administracyjnej). Znaczna część z tej grupy osób od dłuższego czasu (nawet kilkanaście lat) przebywała za granicą - jako rezydenci innych krajów. W bilansach ludności do 2001 roku osoby te pozostawały w stanie ludności gminy ich dotychczasowego zameldowania (należy zaznaczyć, że bieżące badania w zakresie migracji opierają się na dokumentacji dotyczącej zameldowań osób, a nie wymeldowań). Osoby te w spisie 2002 – jeżeli mieszkaly (przebywały) w dalszym ciągu w Polsce (bez zameldowania) zostały spisane, zaś jeżeli przebywały za granicą – nie spisano ich.

W poszczególnych województwach skala rozbieżności między wynikami spisu a danymi z bieżących bilansów ludności z końca 2001 roku była zróżnicowana. Generalnie w spisie 2002 odnotowano większą – w stosunku do bilansów – liczbę ludności w woj. mazowieckim (o +0,8%) – dotyczy to szczególnie aglomeracji warszawskiej, natomiast znacząco mniejsza liczba ludności wystąpiła w województwach: śląskim (o 1,9%), dolnośląskim (o 2,1%), zachodniopomorskim (o 2,1%) oraz o 2,8% w woj. warmińsko-mazurskim.

Ludność według wieku

Przesuwanie się wyźów i niżów demograficznych przez różne grupy wieku ludności, a także obserwowany od początku lat 90-tych spadek dzietności oraz wydłużanie się przeciętnego trwania życia spowodowały bardzo duże zmiany w zakresie struktury wieku ludności między spisami 1988 i 2002 roku.

W okresie międzypisowym liczba osób w wieku 15 lat i więcej zwiększyła się o ponad 3 mln (10,7%), natomiast liczba dzieci (0-14 lat) zmniejszyła się o prawie 2,7 mln osób, co jest efektem depresji urodzeniowej z lat 90-tych. Tym samym istotnie zmniejszył się odsetek ludności w wieku przedprodukcyjnym. W spisie 2002 udział ludności w wieku 0-17 lat w ogólnej populacji wynosił 23,2% wobec prawie 30%

² Należy przypomnieć, że wszystkie bilanse ludności, opracowywane dla lat 1989-2001 były prowadzone w oparciu o wyniki Powszechnego Spisu Ludności i Mieszkań 1988. W kolejnych latach uwzględniano zmiany wynikające z: udokumentowanych faktów urodzeń, zgonów, migracji na pobyt stały (wewnętrznych oraz zagranicznych), jak również zmiany administracyjne.

w spisie 1988. Szczególnie duża różnica dotyczyła ludności miejskiej - spadek o ponad 8 punktów procentowych, zaś na wsi – spadek o ponad 4 punkty.

Stan i struktura ludności według wieku

Wyszczególnienie		Ogółem ^{a)}	Ludność w wieku				
			przed- produk- cyjnym (0-17 lat)	produkcyjnym (mężczyźni 18-64, kobiety 18-59 lat)			poproduk- cyjnym (mężczyźni 65 lat i więcej, kobiety 60 lat i więcej)
				razem	mobilnym (18-44 lata)	nie- mobilnym (mężczyźni 45-64 lata, kobiety 45- 59 lat)	
w tysiącach							
1988	Ogółem	37879,1	11310,3	21803,7	15167,7	6636,0	4734,8
	Miasta	23175,1	6769,4	13801,4	9703,8	4097,6	2585,3
	Wieś	14704,0	4540,7	8002,3	5463,9	2538,4	2149,5
2002	Ogółem	38230,1	8850,7	23625,7	15241,2	8384,5	5749,1
	Miasta	23610,4	4974,2	15169,8	9560,6	5609,2	3462,4
	Wieś	14619,7	3876,5	8455,9	5680,6	2775,3	2286,7
w odsetkach							
Ogółem	1988	100,0	29,9	57,6	40,1	17,5	12,5
	2002	100,0	23,2	61,8	39,9	21,9	15,0
Miasta	1988	100,0	29,2	59,6	41,9	17,7	11,2
	2002	100,0	21,1	64,2	40,5	23,7	14,7
Wieś	1988	100,0	30,9	54,5	37,2	17,3	14,6
	2002	100,0	26,5	57,9	38,9	19,0	15,6

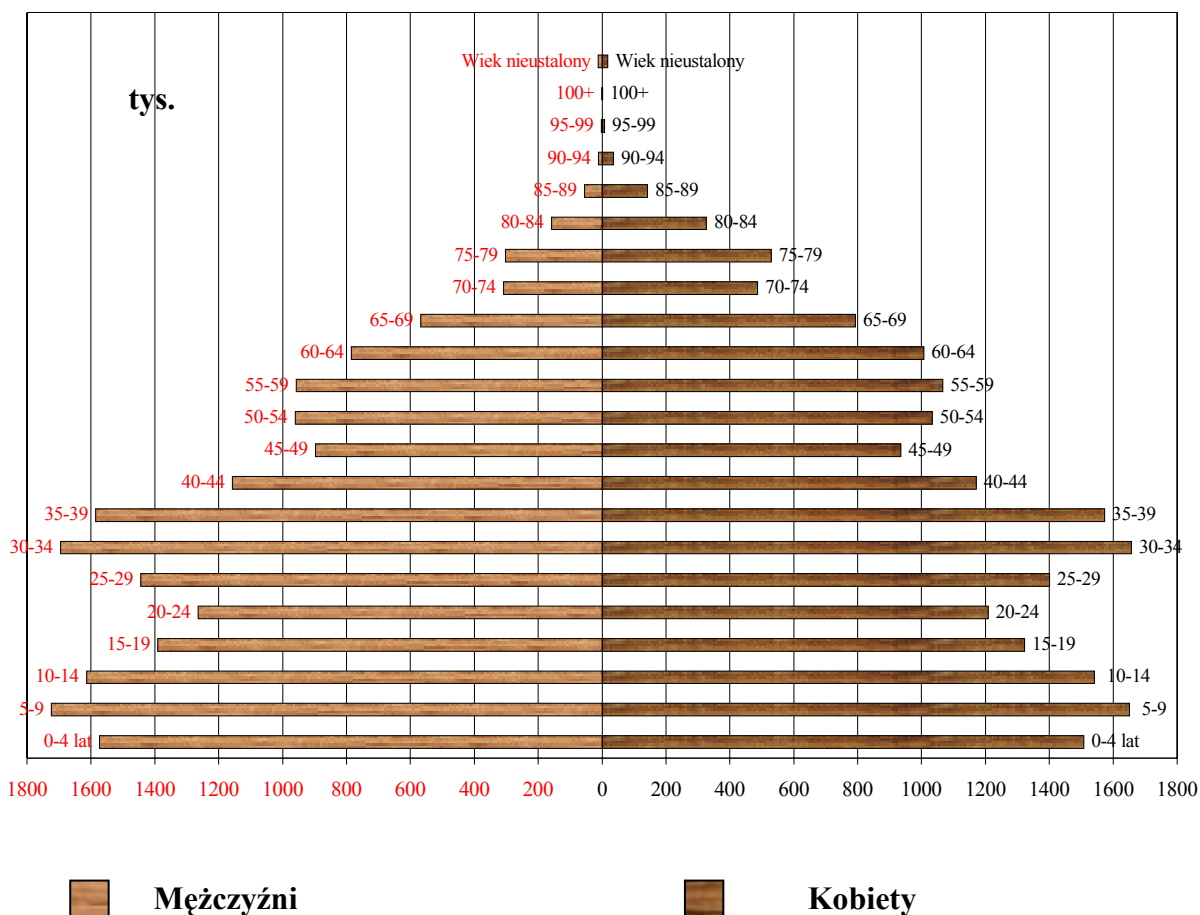
a) W dalszym podziale nie uwzględniono osób o nieustalonym wieku (4,5 tys. w 2002 r. oraz 30 tys. w 1988 r.)

Podstawowy wpływ na liczebność grupy osób w wieku przedprodukcyjnym miała zmniejszająca się z roku na rok liczba urodzeń żywych (od 564,4 tys. urodzeń w 1989 r. do 368,2 tys. w 2001 r. oraz 353,8 w 2002 r.), a także osiągnięcie pełnoletności przez osoby urodzone w pierwszej połowie lat 80-tych, tj. w okresie ostatniego wyżu demograficznego, np. w 1983 r., który był „wierzchołkiem” tego wyżu, urodziło się ponad 720 tys. dzieci.

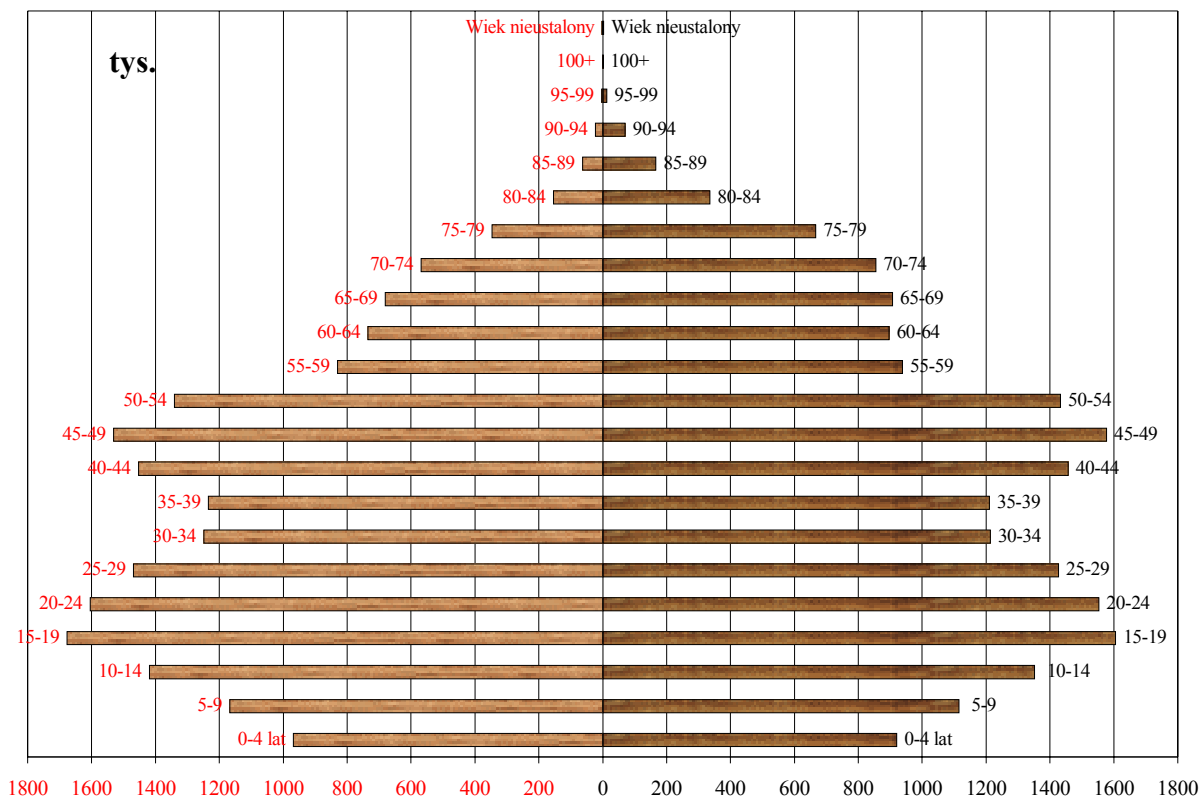
W stosunku do 1988 roku wzrosła zarówno liczebność (o ponad 1,8 mln osób) jak i odsetek (o 4,2 punktu) ludności w wieku produkcyjnym. Przy czym, grupa wieku mobilnego (18-44 lata) pozostała prawie bez zmian, a istotnie zwiększyła się liczba (o 1748 tys. osób) i odsetek (o 4,4 punktu) grupy ludności w wieku produkcyjnym niemobilnym (45-64 lata mężczyźni oraz 45-59 lat kobiety). Jest to związane z przejściem do wieku niemobilnego, osób urodzonych w okresie wyżu demograficznego w połowie lat 50-tych, czyli osiągnięciem przez nie co najmniej 45 roku życia.

Piramidy wieku ludności w latach 1988 oraz 2002. Stan w dniu spisu

6.12.1988 r.

20.05.2002 r.

Zwiększył się także – do 15,0% – udział ludności w wieku poprodukcyjnym (w 1988 r. wynosił 12,5%). W stosunku do poprzedniego spisu liczba osób w wieku emerytalnym wzrosła o ponad 1 mln.

Na skutek zmian w grupach wieku ludności obniżył się współczynnik obciążenia ekonomicznego, to znaczy, że w 2002 roku na każde 1000 osób w wieku produkcyjnym przypadało 618 osób w wieku nieprodukcyjnym – o 118 osób mniej niż miało to miejsce w 1988 r.; w miastach o 122 osoby mniej, na wsi o 107. Wskaźnik ten wykazał spadek w odniesieniu do mężczyzn o 114 punkty oraz o 124 - dla kobiet.

Ludność w wieku nieprodukcyjnym na 1000 osób w wieku produkcyjnym

Wyszczególnienie		Ogółem	Mężczyźni	Kobiety
Ogółem	1988	736	638	841
	2002	618	524	717
Miasta	1988	678	602	755
	2002	556	476	637
Wieś	1988	836	696	1001
	2002	729	606	871

Należy podkreślić istotne zmiany, jakie wystąpiły w strukturze wieku ludności w 2002 roku w porównaniu do danych bilansowych z końca 2001 roku. Zmiany te dotyczyły przede wszystkim zmniejszenia liczby i odsetka osób w wieku produkcyjnym, a zwłaszcza mobilnym. W 2002 roku grupa osób w wieku produkcyjnym liczyła o 291 tys. mniej niż w bilansie na koniec 2001 roku (odsetek zmniejszył się o 0,1 punktu procentowego), z tego liczba osób w wieku mobilnym zmniejszyła się o 305 tys. (z 40,2% do 39,9%), a w wieku niemobilnym nieznacznie wzrosła (o 14 tys. osób). Liczba ludności w wieku przedprodukcyjnym była mniejsza o 118 tys. osób w porównaniu do końca 2001 roku, przy czym udział procentowy tej grupy nie zmienił się, natomiast grupa wieku poprodukcyjnego zwiększyła się minimalnie - tylko o 7 tys. (odsetek wzrósł o 0,1 punktu procentowego).

Stan cywilny ludności

W 2002 roku po raz pierwszy w spisie ustalano stan cywilny **prawny** ludności. Dotychczas badano wyłącznie stan cywilny faktyczny – obecnie cechę tę określono w sposób wtórny, na podstawie charakteru związku, w jakim faktycznie żyje dana osoba. Oznacza to, że osoby płci przeciwnej żyjące w związkach nieformalnych (kohabitanci), niezależnie od ich stanu cywilnego prawnego, traktowane były jako pary tworzące związki nazywane w spisie „związkami partnerskimi”.

Dla umożliwienia pogłębionej analizy sytuacji rodzinnej ludności Polski - osoby o stanie cywilnym prawnym **żonaty i zamężna** - pytano czy pozostają w związku małżeńskim czy też małżeństwo ich faktycznie rozpadło się, ale ten rozpad nie został usankcjonowany prawnie (przez rozwód lub separację).

Stan cywilny prawny

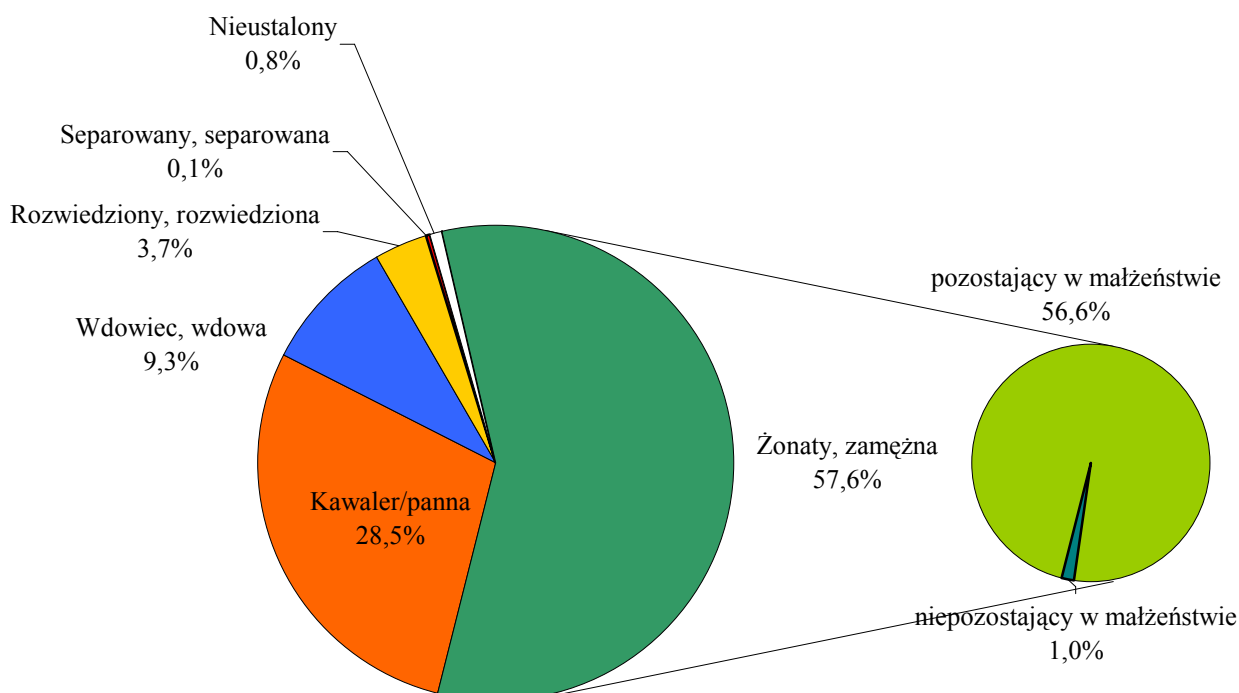
Ze względu na przepisy prawa, określające dolną granicę wieku umożliwiającego zawieranie związków małżeńskich (obowiązujące w poszczególnych krajach) w spisach określa się stan cywilny prawny dla ludności w wieku 15 lat i więcej.

Struktura ludności według stanu cywilnego uwarunkowana jest: czynnikami demograficznymi - liczbą osób w poszczególnych grupach wieku, liczbą zgonów i rozwodów, a także sytuacją społeczno-ekonomiczną kraju, wpływającą na podejmowanie decyzji rodzinnych.

Ludność w wieku 15 lat i więcej według stanu cywilnego prawnego i płci w 2002 r.

Stan cywilny	Mężczyźni		Kobiety	
	w tys.	w odsetkach	w tys.	w odsetkach
Ogółem	14962,1	100,0	16326,3	100,0
Kawalerowie, panny	4965,5	33,2	3966,1	24,3
Żonaci, zamężne	8963,7	59,9	9054,1	55,5
pozostający w małżeństwie	8823,4	59,0	8880,4	54,4
niepozostający w małżeństwie	140,3	0,9	173,7	1,1
Wdowcy, wdowy	434,5	2,9	2473,2	15,1
Rozwiedzeni, rozwiedzione	461,2	3,1	695,2	4,2
Separowani, separowane	10,7	0,1	14,5	0,1
Nieustalony	126,5	0,8	123,2	0,8

Ludność w wieku 15 lat i więcej według stanu cywilnego prawnego w 2002 r.

Blisko 1/3 mężczyzn w wieku 15 lat i więcej stanowią kawalerowie; odsetek panien nie przekracza 1/4 populacji. Ta różnica wskaźnika wynika z wieku nowożeńców - kobiety są przeciętnie o 2 lata młodsze w chwili ślubu w porównaniu z mężczyznami.

Wskaźnik żonatych mężczyzn jest nieco wyższy (59,9%) w porównaniu z kobietami zamężnymi (55,5%), co wynika z wyższej umieralności mężczyzn, powodującej owdowienia kobiet. Większość osób żonatych i zamężnych pozostaje w związku małżeńskim, ale 0,9% mężczyzn i 1,1% kobiet zrezygnowało z życia we wspólnocie małżeńskiej – są to osoby żyjące w separacji faktycznej lub tworzące związki z innymi partnerami.

Odsetek wdów jest ponad pięciokrotnie wyższy (15,1%) w porównaniu z odsetkiem wdowców (2,9%). Ta różnica wynika z wyższej umieralności mężczyzn, nasilającej się w miarę przechodzenia do starszych grup wieku. W rezultacie starsi mężczyźni – w zdecydowanej większości – do końca życia pozostają żonaci, a starsze kobiety najczęściej są wdowami.

Rozwiedzeni stanowią w Polsce nieliczną grupę osób (3,1% mężczyzn i 4,3% kobiet). Odsetek osób rozwiedzionych wzrasta w kolejnych grupach wieku, ale w grupie osób starszych (tj. w wieku 60 lat i więcej) obniża się.

W NSP 2002 po raz pierwszy wyodrębniono osoby separowane. Sądy orzekają separację od 2000 roku, wobec czego grupa ta jest nieliczna.

Tylko dla 0,8% kobiet i mężczyzn nie udało się ustalić w spisie stanu cywilnego prawnego.

Z punktu widzenia rozwoju ludnościowego kraju najważniejsza jest liczba osób żonatych i zamężnych, decydująca o liczbie ludności kraju, ponieważ dzieci rodzą się głównie w małżeństwie. Z bieżących badań wynika, że obecnie odsetek dzieci urodzonych ze związków pozamałżeńskich wynosi 13% rocznie, na początku lat 90-tych – 6%.

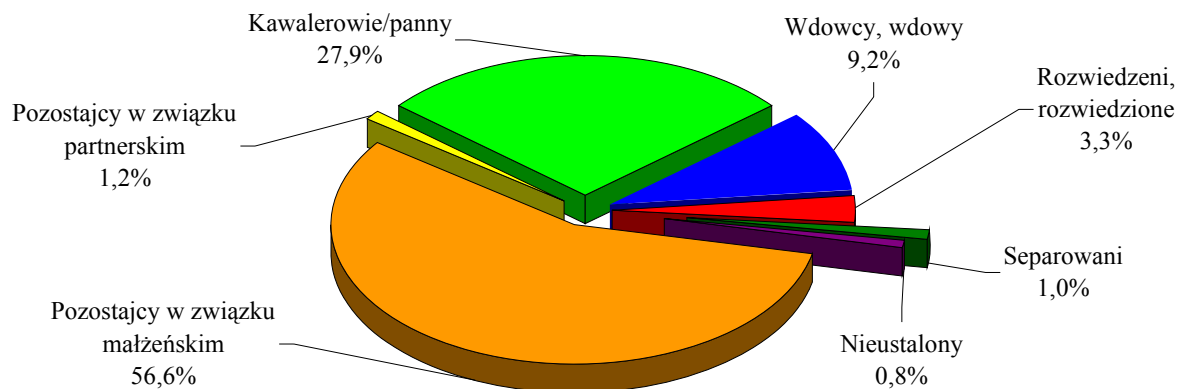
Stan cywilny faktyczny

W dotychczasowych spisach osoby tworzące związki nieformalne wykazywane były łącznie z osobami będącymi w związkach małżeńskich formalno-prawnych. W związku ze zwiększaniem się liczby związków partnerskich (oraz prawnym uznaniem związków innych typów w niektórych krajach) ONZ zaproponowała, aby w spisie przeprowadzonym około 2000 roku ukazać odrębnie liczbę małżeństw i związków partnerskich. Podobnie ma się sytuacja z osobami żyjącymi w separacji małżeńskiej – w dotychczasowych spisach osoby te były w zasadzie włączane do osób rozwiedzionych, a obecnie wykazywane są odrębnie. Należy zaznaczyć, że są to zarówno osoby separowane prawnie, jak i faktycznie, tj. bez orzeczenia sądowego dotyczącego separacji.

W okresie blisko 14 lat, które upłynęły od ostatniego spisu, nastąpiły istotne zmiany dotyczące struktury ludności według stanu cywilnego faktycznego. Zauważa się przede wszystkim znaczny przyrost liczby kawalerów i panien, a zmniejszenie się łącznej liczby par małżeńskich i partnerskich. Zdecydowała o tym zmniejszająca się liczba zawieranych małżeństw; na początku lat 90-tych zawierano ponad 250 tys. małżeństw rocznie, a w ostatnich latach ok. 190 tys.

Zwiększyła się liczba wdowców w miastach, a wdów zarówno w miastach, jak i na wsi. Znacznie zwiększyła się liczba osób rozwiedzionych, zarówno w miastach, jak i na wsi.

Ludność w wieku 15 lat i więcej według stanu cywilnego faktycznego w 2002 r.

Na podstawie wyników NSP 2002 po raz pierwszy można porównać liczbę ludności według stanu cywilnego prawnego i faktycznego.

Z danych wynika, że ponad 140 tys. żonatyh mężczyzn i blisko 174 tys. zamężnych kobiet zrezygnowało z życia w prawnie zawartym związku małżeńskim, przy czym – spośród nich – ok. 17 tys. mężczyzn (12%) i 13 tys. kobiet (2%) stworzyło związki partnerskie, a pozostali żyją w separacji faktycznej.

Ludność w wieku 15 lat i więcej według stanu cywilnego prawnego i faktycznego oraz płci w 2002 roku

Stan cywilny	Mężczyźni według stanu cywilnego			Kobiety według stanu cywilnego		
	prawnego	faktycznego	różnica	prawnego	faktycznego	różnica
	w tysiącach					
Ogółem	14962,1	14962,1	x	16326,3	16326,3	x
Kawaler, panna	4965,5	4863,0	- 102,5	3966,1	3869,1	- 97,0
Żonaty, zamężna	8963,7	8823,4	- 140,3	9054,1	8880,4	- 173,7
Partner, partnerka	x	198,0	x	x	198,0	x
Wdowiec, wdowa	434,5	424,7	- 9,8	2473,2	2446,3	-26,9
Rozwiedzeni	461,2	394,2	- 67,0	695,2	635,8	-59,4
Separowani	10,7	134,0	+ 123,3	14,5	175,2	+ 160,7
Nieustalony	126,5	124,8	-1,7	123,2	121,5	- 1,7

Dla pozostałych kategorii stanu cywilnego różnica (ze znakiem minus – patrz tablica powyżej) między liczbą osób o stanie cywilnym prawnym i faktycznym wskazuje ile osób o danym stanie cywilnym prawnym stworzyło związki partnerskie. Największą grupę partnerów tworzą kawalerowie (102,5 tys.) i panny (97,0 tys.) oraz osoby rozwiedzione (67 tys. mężczyzn i 59,4 tys. kobiet), a stosunkowo rzadko osoby owdowiałe (odpowiednio 9,8 tys. i 26,9 tys. osób).

W przypadku 86,1% związków partnerskich pozostawanie w związku nieformalnym jest kwestią wyboru, ponieważ zgodnie z obowiązującym prawem stan cywilny obojga partnerów umożliwia im zawarcie związku małżeńskiego. Największą grupę związków partnerskich (34,7%) tworzą kawalerowie i panny, a 15,9% - osoby rozwiedzione.

Ponad połowa (54,1%) wśród partnerów mężczyzn jest w wieku 40 lat i więcej; kobiety w tym samym wieku stanowią 46,2% partnerek.

Wykształcenie

Pozytywnym zjawiskiem obserwowanym w ostatnich latach jest stały wzrost poziomu wykształcenia ludności. W okresie od spisu 1988 roku odsetek osób z wykształceniem ponadpodstawowym wzrósł z prawie 55% do około 67% w 2002 roku. Znacznie zmniejszył się udział osób z wykształceniem podstawowym, niepełnym podstawowym i bez wykształcenia szkolnego.

Ludność w wieku 15 lat i więcej według płci i poziomu wykształcenia

Poziom wykształcenia	1988		2002		1988 =100	mężczyźni		kobiety	
	w tys.	w %	w tys.	w %		1988	2002	1988	2002
Ogółem	28269,1	100,0	31288,4	100,0	110,7	100,0	100,0	100,0	100,0
w tym:									
Wyższe	1838,3	6,5	3203,5	10,2	174,3	7,2	9,7	5,9	10,8
Średnie i policealne	6979,6	24,7	10208,4	32,6	146,3	20,6	28,7	28,4	36,3
Zasadnicze zawodowe	6665,8	23,6	7539,8	24,1	113,1	31,5	31,3	16,3	17,5
Podstawowe ukończone	10961,4	38,8	8808,5	28,2	80,4	35,9	26,2,0	41,5	29,9
Podstawowe nieukończone, bez wykształcenia szkolnego i nieustalony poziom wykształcenia	1823,7	6,5	1528,2	4,9	83,8	4,8	4,2	8,0	5,5

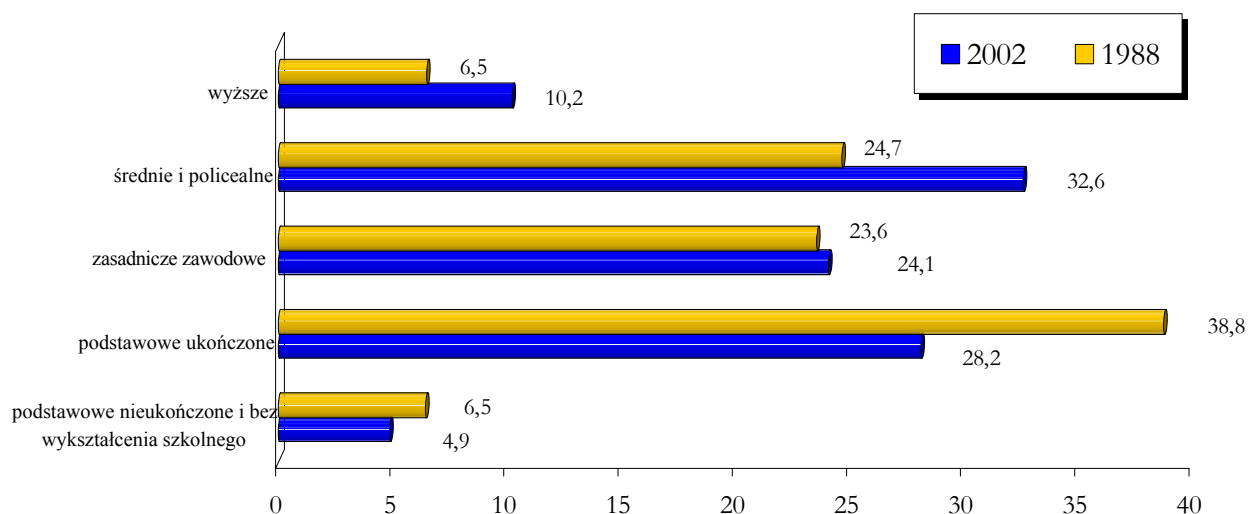
W omawianym okresie najbardziej dynamiczny przyrost charakteryzował grupę osób z wykształceniem wyższym, których udział zwiększył się z 6,5% do ponad 10% ogółu ludności w wieku 15 lat i więcej.

Stosunkowo wysoki wzrost poziomu wykształcenia dotyczy kobiet. W 1988 roku tylko połowa z nich legitymowała się wykształceniem ponadpodstawowym, obecnie już ponad 62 % (analogiczne wskaźniki dla mężczyzn wynoszą 59% w 1988 roku i 67% w 2002 roku). Kobiety częściej niż mężczyźni mają ukończoną szkołę co najmniej średnią i prawie 11% kończy studia wyższe; wśród mężczyzn najwyższy jest udział z wykształceniem zasadniczym zawodowym (ponad 41%), a niecałe 6% ma wykształcenie wyższe.

Największe zmiany wystąpiły w grupie wieku do 34 lat, zanotowano tu najwyższy przyrost odsetka osób z wyższym wykształceniem i spadek udziału osób z wykształceniem podstawowym, niepełnym podstawowym i bez wykształcenia szkolnego; co było również charakterystyczne dla najstarszych roczników wieku, ale tu

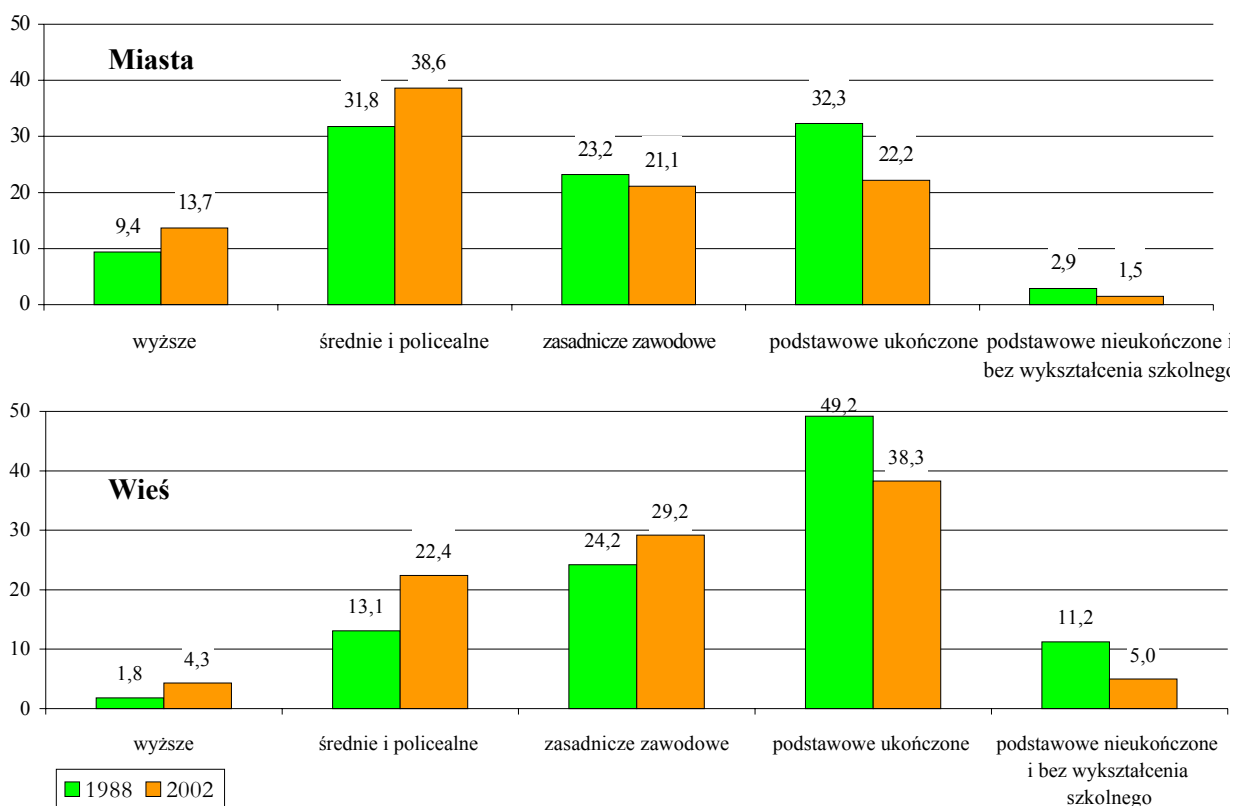
główną przyczyną zmian była umieralność osób w starszym wieku (w poprzednim spisie grupa ta charakteryzowała się relatywnie niskim poziomem wykształcenia).

Ludność w wieku 15 lat i więcej według poziomu wykształcenia (w %)

Czynnikami różnicującym strukturę ludności według poziomu wykształcenia jest również miejsce zamieszkania.

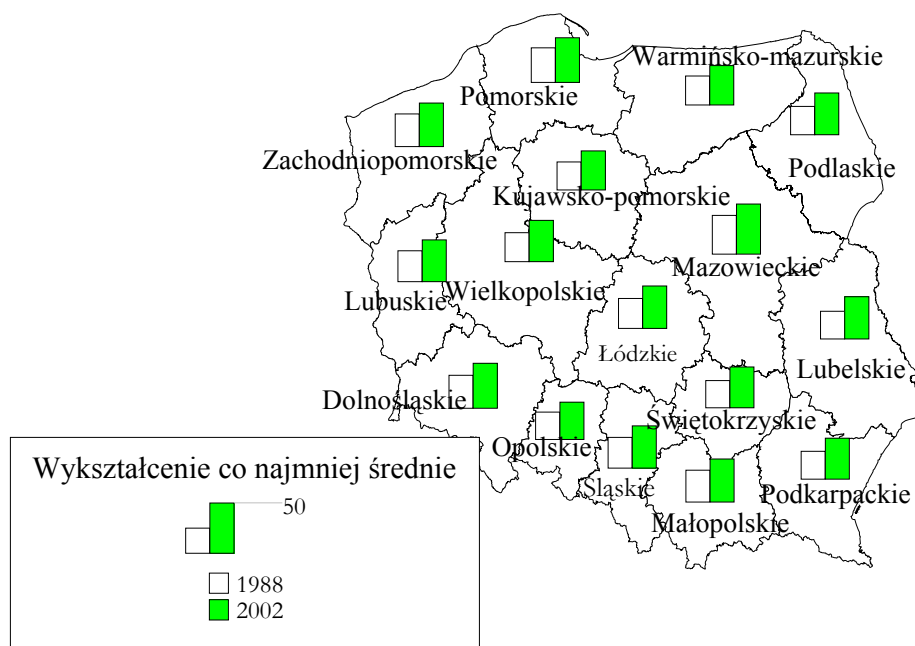
Ludność w wieku 15 lat i więcej według poziomu wykształcenia i miejsca zamieszkania (w %)

Mieszkańcy miast charakteryzują się zdecydowanie wyższym odsetkiem osób z wykształceniem ponadpodstawowym, który w 2002 roku wyniósł 73% (64% w 1988 r.) w tym z wykształceniem wyższym 14% wobec 9% w poprzednim spisie. Bardziej istotne zmiany nastąpiły wśród ludności wiejskiej, która podnosi swoje wykształcenie w zdecydowanie szybszym tempie niż ludność miast. Odsetek osób z wykształceniem ponadpodstawowym wzrósł na wsi z 39% w 1988 roku do prawie 56% w 2002 roku, w tym z wykształceniem wyższym z niecałych 2% do ponad 4%. Ponad dwukrotnie zmniejszył się na wsi odsetek osób bez wykształcenia szkolnego.

Poziom wykształcenia ludności jest silnie zróżnicowany regionalnie. W 1988 roku najniższy odsetek osób z wykształceniem ponadpodstawowym odnotowano w województwie lubelskim – 48%, najwyższy w woj. śląskim – 61%. W 2002 roku wskaźnik ten kształtował się od 61% dla województw: podlaskiego i warmińsko-mazurskiego, do 70% dla województw pomorskiego i wielkopolskiego (przy średnim wskaźniku dla Polski wynoszącym około 67%).

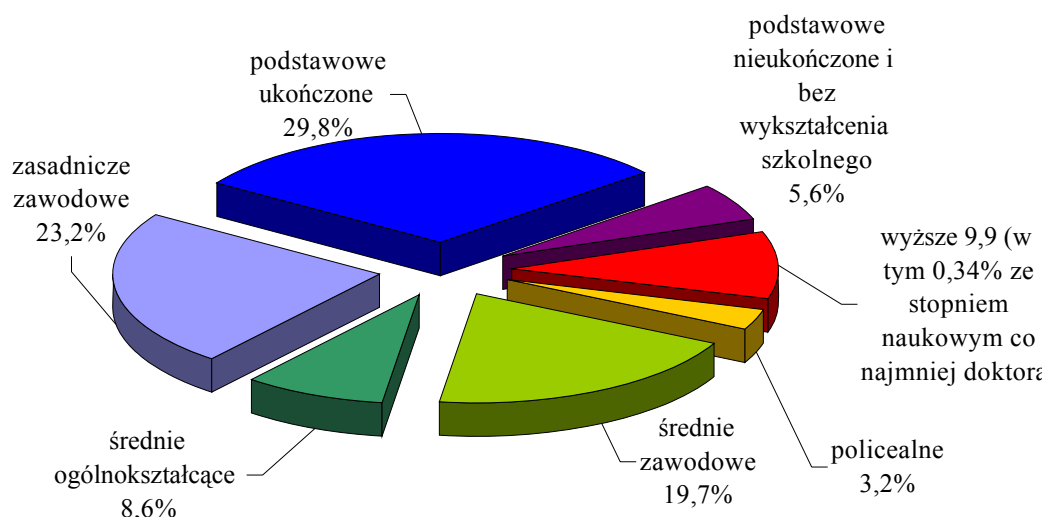
Ludność w wieku 15 lat i więcej z wykształceniem co najmniej średnim według województw

Analizując wyniki spisu 2002 roku należy przypomnieć, że dane dotyczące poziomu wykształcenia odnoszone są – po raz pierwszy – do ludności w wieku 13 lat i więcej, chociaż dla grupy 13-14 lat można mówić jedynie o wykształceniu podstawowym (ukończonym lub nieukończonym).

W zwiększonej (o dwa roczniki – w stosunku do porównywanej z 1988 rokiem) populacji osób prawie 10% ma wykształcenie wyższe (0,34% ze stopniem naukowym co najmniej doktora), kolejna ¼ legitymuje się maturą, ponad 23% ukończyło zasadniczą szkołę zawodową, a 30% podstawową. Dla 2% ludności nie ustalono poziomu ukończonego wykształcenia (dotyczy to głównie ludności przebywającej dłuższy czas za granicą).

Wykształcenie ludności w wieku 13 lat i więcej w 2002 roku

Kobiety częściej niż mężczyźni kończą studia (10,4% kobiet i 9,3% mężczyzn), szkoły policealne (odpowiednio 4,6% i 1,6%) oraz licea ogólnokształcące (11,6% i 5,4%). Mężczyźni przeważają wśród absolwentów zasadniczych szkół zawodowych (30,1% mężczyzn i 16,9% kobiet).

Spis 2002 roku dostarczył również informacje o osobach kontynuujących naukę. Prawie 19% spośród ludności w wieku 13 lat i więcej kontynuuje naukę, w tym 14,5% w trybie dziennym i ponad 4% w trybie wieczorowym, zaocznym i eksternistycznym. W trybie dziennym kontynuują naukę przede wszystkim absolwenci szkół podstawowych i liceów ogólnokształcących, którzy uzyskali maturę. W trybie wieczorowym, zaocznym lub eksternistycznym kształcą się absolwenci studiów licencjackich i inżynierskich. Wśród tych, którzy nie kontynuują nauki dominują osoby z wykształceniem średnim (absolwenci liceów i techników) i zasadniczych szkół zawodowych. Nieznacznie wyższym odsetkiem wśród kontynuujących naukę charakteryzują się mieszkańcy miast.

Osoby niepełnosprawne

Polska jest jednym z nielicznych krajów, w którym badanie zjawiska niepełnosprawności (w poprzednich latach określane jako **inwalidztwo**) w spisach ludności stało się już tradycją.

Po raz pierwszy badano inwalidztwo w spisie z 1921 roku. Pytania wówczas dotyczyły pewnych ułomności fizycznych takich jak: ślepotą, głuchota czy też brak kończyn. Po drugiej wojnie światowej do tej tematyki powrócono w spisach ludności w 1978 i 1988 roku oraz w 2002 r.

W 2002 roku liczba osób niepełnosprawnych wynosiła 5456,7 tys. - co stanowiło 14,3% ogółu ludności kraju. Oznacza to, że co siódmy mieszkaniec Polski był osobą niepełnosprawną (w 1988 r. co dziesiąty). W okresie 14 lat dzielących ostatnie spisy liczba osób niepełnosprawnych wzrosła o 1721,2 (tj. o 46,1%), przy czym liczba osób niepełnosprawnych prawnie wzrosła o 1191,7 tys. (36,6%), natomiast zbiorowość osób

niepełnosprawnych biologicznie zwiększyła się ponad dwukrotnie (o 529,5 tys. osób). Wśród osób niepełnosprawnych nadal - chociaż w mniejszym stopniu - przeważają kobiety (52,9% wobec 53,5% w 1988 r.), mężczyźni stanowią 47,1% tej zbiorowości.

Osoby niepełnosprawne

Wyszczególnienie	Ogółem			Miasta			Wieś		
	1988	2002	1988 = 100	1988	2002	1988 = 100	1988	2 002	1988 = 100
	w tys.			w tys.			w tys.		
OGÓŁEM	3735,5	5456,7	146,1	2277,7	3213,1	141,1	1457,8	2243,6	153,9
Mężczyźni	1736,3	2568,2	147,9	1001,2	1488,5	148,7	735,1	1079,7	146,9
Kobiety	1999,2	2888,5	144,5	1276,5	1724,6	135,1	722,7	1163,9	161,1
Prawnie razem	3258,4	4450,1	136,6	2016,0	2650,6	131,5	1242,4	1799,6	144,8
Tylko biologicznie	477,1	1006,6	211,0	261,8	562,5	214,9	215,3	444,0	206,2

Wśród osób niepełnosprawnych najliczniejszą grupę stanowiły osoby posiadające orzeczenie o lekkim stopniu niepełnosprawności - 28,8% zbiorowości oraz osoby z orzeczeniem o umiarkowanym stopniu (26,1%).

Struktura osób niepełnosprawnych

Wyszczególnienie	Ogółem		Miasta		Wieś	
	1988	2002	1988	2002	1988	2002
	w %		w %.		w %	
OGÓŁEM	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Niepełnosprawne prawnie o stopniu niepełnosprawności	87,2	81,5	88,5	82,5	85,2	80,2
znacznym ^a	14,4	19,5	15,6	19,9	12,4	19,0
umiarkowanym ^b	36,5	26,1	37,4	28,4	35,3	23,0
lekkim ^c	35,9	28,8	35,1	28,6	37,2	29,2
o nieustalonej treści	.	4,6	.	3,1	.	6,5
W wieku 0-15 lat z uprawnieniami do zasiłku pielęgnacyjnego	0,4	2,5	0,4	2,5	0,3	2,5
Niepełnosprawne tylko biologicznie	12,8	18,5	11,5	17,5	14,8	19,8
odczuwające ograniczenie sprawności:						
całkowite	2,0	2,3	1,6	2,2	2,5	2,3
poważne	10,8	16,2	9,9	15,3	12,3	17,5

a,b,c W 1988 r. grupa inwalidztwa: a - I, b - II, c - III

W latach 1988-2002 odnotowano względnie duży przyrost liczby osób niepełnosprawnych na wsi – o 53,9%, przy czym, relatywnie wyższy był przyrost liczby niepełnosprawnych kobiet (o 61,1%) niż mężczyzn (o 46,9%). Na wsi najwyższy wzrost

odnotowano w grupie osób niepełnosprawnych prawnie - ze znacznym stopniem niepełnosprawności (o 135,6%) oraz w zbiorowości osób niepełnosprawnych tylko biologicznie - odczuwających poważne ograniczenie sprawności (o 118,9%).

W miastach liczba osób niepełnosprawnych wzrosła o 41,1%, przy czym – w odróżnieniu od wsi – wyższy był przyrost liczby niepełnosprawnych mężczyzn - o 48,7% niż kobiet – o 35,1,%. Mniejsze było tempo przyrostu zbiorowości osób niepełnosprawnych prawnie w stosunku do liczby osób niepełnosprawnych tylko biologicznie (wzrost o 114,9%).

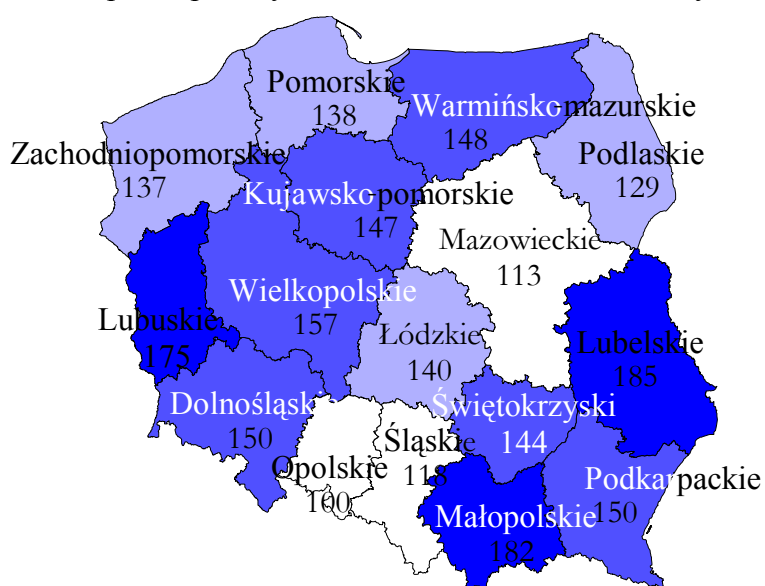
Wzrost liczby osób niepełnosprawnych wynika w dużej mierze z procesu starzenia się społeczeństwa. Natężenie zjawiska niepełnosprawności nasila się wraz z wiekiem. Blisko 60% osób niepełnosprawnych stanowią osoby w wieku 55 lat i więcej.

Osoby niepełnosprawne według płci i grup wieku w 2002 r.

Osoby niepełnosprawne	Ogółem	W tym w wieku							
		0-15 lat	16-24	25-34	35-44	45-54	55-64	65-74	75 lat i więcej
		w odsetkach danej grupy wieku							
OGÓŁEM	14,3	2,2	3,2	3,8	8,0	20,7	34,5	38,5	48,4
Mężczyźni	13,9	2,4	3,7	4,4	8,8	21,2	39,1	38,9	47,4
Kobiety	14,7	1,9	2,7	3,2	7,1	20,1	30,5	38,2	48,8

Wskaźnik określający liczbę osób niepełnosprawnych na 1000 mieszkańców Polski wynosił w 2002 roku 143 osoby (w 1988 r. - 99), przy czym natężenie tego zjawiska wyższe jest na wsi - 153 osoby na 1000 mieszkańców (w 1988 r. - 99 osób), w miastach 136 osób (w 1988 r. - 98 osób).

Częstość występowania niepełnosprawności według województw w 2002 r. (liczba osób niepełnosprawnych na 1000 mieszkańców w danym województwie)

Analizując zróżnicowanie terytorialne zauważa się, że największe natężenie zjawiska niepełnosprawności wystąpiło w województwie lubelskim i małopolskim – ponad 180 osób na 1000 mieszkańców. Najniższe w województwie opolskim – 100 osób na 1000 mieszkańców oraz mazowieckim i śląskim – poniżej 120 osób na 1000 mieszkańców.

W województwach lubelskim i lubuskim wskaźnik kobiet niepełnosprawnych na wsi przekroczył 200 osób, podczas gdy w opolskim wyniósł 98. Województwo opolskie jest jedynym, w którym wskaźnik osób niepełnosprawnych na wsi (98) jest niższy niż w miastach (102).

Kraj urodzenia

W polskich spisach ludności kraj urodzenia był przedmiotem badania w okresie międzywojennym, tj. w spisach z 1921 oraz 1931 roku, aczkolwiek samo pytanie było sformułowane jako „miejsce urodzenia”.

W okresie powojennym w spisach ludności nie badano kraju urodzenia, natomiast miejsce urodzenia było przedmiotem badania w spisach z lat 1970 i 1988 oraz w 1978 (wyłącznie w badaniu reprezentacyjnym).

Informacja o miejscu urodzenia w powiązaniu z miejscem zamieszkania pozwala na szerszy opis migracji wewnętrznych ludności. Z kolei włączenie do tematyki spisowej badania kraju urodzenia (imiennie) pozwala na pogłębioną analizę migracji zagranicznych ludności, a w powiązaniu z danymi o obywatelstwie czy narodowości – na ocenę procesów asymilacji ludności, przemieszczeń międzynarodowych oraz ocenę zachowań pro-migracyjnych różnych społeczności.

Wyniki spisu 2002 wykazały, że około 96,4% (36871,3 tys.) ludności urodziło się w Polsce, niewiele ponad 2% (775,3 tys.) wskazało jako miejsce urodzenia inny kraj, a w przypadku pozostałych około 1,5% ludności (583,5 tys.) - kraj urodzenia nie został ustalony.

Oprócz Polski, ponad 180 krajów zostało wymienionych jako miejsce urodzenia Polaków. Spośród 775,3 tys. osób urodzonych poza granicami Polski prawie 90% urodziło się w sześciu krajach: Ukrainę wskazało 309,1 tys. osób, tj. 40% spośród wszystkich urodzonych za granicą, Białoruś i Niemcy - odpowiednio: 13,5% i 13,1%, Litwę - 10,3%, Rosję - 7,0%, Francję - 4,5%, a 1,2% osób urodzonych za granicą - Stany Zjednoczone Ameryki Północnej.

Wśród osób urodzonych za granicą (tj. z 775,3 tys.) przeważają kobiety –59,4%, mężczyźni stanowią 40,6%.

Ludność urodzona za granicą to głównie osoby w wieku 60 lat i więcej. Stanowią one blisko 70% ogółu urodzonych poza granicami naszego kraju. Dominują wśród nich osoby urodzone na Ukrainie (prawie 49% omawianej populacji), następnie na Białorusi (14,9%), Litwie (11,2%), w Niemczech (8%) oraz Rosji (6,9%). Osoby młode (do 29 lat) stanowią niewielki odsetek urodzonych za granicą (7,2%). Jednakże należy podkreślić, że wśród wszystkich osób w wieku do 29 roku życia urodzonych poza Polską dominują dzieci (w wieku 0-14 lat), stanowiąc ponad 2/3 osób tej grupy. Najwięcej dzieci spośród urodzonych za granicą urodziło się w Niemczech, USA, Włoszech, Francji, Grecji oraz

Austrii. Osoby w wieku średnim (tj. 30-59 lat) stanowią 23,1% ogółu osób urodzonych za granicą.

Najwyższym poziomem wykształcenia legitymują się osoby urodzone za wschodnią granicą Polski. Studia wyższe ukończyło prawie 14% osób urodzonych na Białorusi i Litwie, 11,5% w Rosji i 11% na Ukrainie. Natomiast wykształcenie średnie posiada 29,5% osób urodzonych na Litwie, 27,5% - na Białorusi, 25% - na Ukrainie i 24% - w Rosji. Szczególnie wyróżnia się grupa osób urodzonych w Kazachstanie, około 28% oświadczyło, że ma wykształcenie wyższe, a aż 41% - średnie.

Osoby urodzone na Zachodzie to najczęściej absolwenci szkół zawodowych lub tylko podstawowych. Prawie 46% osób urodzonych w Niemczech posiada wykształcenie podstawowe, 18,5% ukończyło szkoły o profilu zasadniczym zawodowym, 14,2% - średnim zawodowym, natomiast spośród urodzonych we Francji – 43% posiada wykształcenie podstawowe, ponad 15% zasadnicze zawodowe, a prawie 17% - średnie. Największy odsetek osób z wykształceniem podstawowym (blisko 54%) występuje wśród urodzonych w Stanach Zjednoczonych, 12,4% nie ukończyło szkoły podstawowej, bądź w ogóle nie posiada wykształcenia szkolnego. Ale też prawie 16% legitymuje się wykształceniem średnim, a ponad 10% posiada ukończone studia wyższe. Biorąc jednak pod uwagę strukturę wiekową – najliczniejsza dla tych krajów jest grupa dzieci w wieku 0 -14 lat, które proces edukacyjny dopiero rozpoczynają.

Spśród osób urodzonych poza granicami naszego kraju prawie ¼ mieszka w województwie dolnośląskim. Kolejne województwa to: zachodnio-pomorskie (prawie 10%), lubuskie i śląskie (po ponad 8%), opolskie (7,6%), mazowieckie i warmińsko-mazurskie (po ok. 6,5%) oraz pomorskie, zamieszkiwane przez prawie 6% spośród osób, które urodziły się w innym kraju.

Ludność w 2002 roku według kraju urodzenia

Kraj urodzenia	Ogółem w tys.	Ludność ogółem = 100%	Inny kraj ogółem = 100%
Ludność ogółem	38230,1	100,0	x
Polska	36871,3	96,4	x
Inny kraj - razem	775,3	2,0	100,0
z tego:			
Ukraina	309,1	0,8	39,9
Białoruś	104,5	0,3	13,5
Niemcy	101,6	0,3	13,1
Litwa	79,8	0,2	10,3
Rosja	54,2	0,1	7,0
Francja	34,6	0,1	4,5
St. Zjedn. Am. Pn.	9,0	0,0	1,2
Pozostałe kraje	82,4	0,2	10,6
Nieustalony kraj urodzenia	583,5	1,5	x

Województwa o największym odsetku ludności urodzonej poza granicami Polski to: dolnośląskie i lubuskie – po około 6,5% mieszkańców tych województw urodziło się za granicą, opolskie (5,5%), zachodniopomorskie (4,5%) oraz warmińsko-mazurskie, w którym 3,5% mieszkańców wskazało jako miejsce urodzenia inny kraj.

Podobnie wygląda rozmieszczenie grup osób według krajów urodzenia. Najwięcej spośród tych osób, które jako kraj swego urodzenia wskazały Ukrainę (ponad 35%) mieszka w woj. dolnośląskim. W województwie tym – jak w żadnym innym - mieszka także większość spośród urodzonych: w Rosji (20%), na Białorusi (17%), we Francji (24%) i Niemczech (prawie 16%). Województwo dolnośląskie należy do najbardziej zróżnicowanych pod względem pochodzenia ludności tam zamieszkałej.

Kolejne województwa zamieszkiwane przez osoby urodzone w krajach leżących za wschodnią granicą Polski to: zachodniopomorskie, lubuskie, pomorskie, a także warmińsko-mazurskie (z najliczniejszą grupą osób spośród urodzonych na Litwie i Białorusi).

Z kolei osoby urodzone w Niemczech zamieszkują przede wszystkim w województwach: śląskim (prawie 14% wszystkich urodzonych w Niemczech), wielkopolskim i opolskim (po ponad 10%). Jednocześnie w województwach śląskim i opolskim mieszka znaczący odsetek osób urodzonych we Francji (odpowiednio: prawie 17% i ponad 10% urodzonych w tym kraju).

Obywatelstwo

W 2002 roku temat obywatelstwa był po raz pierwszy przedmiotem badania w powszechnym spisie ludności w okresie powojennym. Obywatelstwo, jako przynależność państwowa cudzoziemców, było badane w spisach z lat 1921 i 1931.

Ludność w 2002 roku według obywatelstwa

Obywatelstwo	Ogółem w tys.	Ludność ogółem = 100%	Obywatelstwo inne = 100%
Ludność ogółem	38230,1	100,0	x
Polskie razem	37529,7	98,2	x
Wyłącznie polskie	37084,8	97,0	x
Polskie i inne	444,9	1,2	100,0
w tym:			
niemieckie	279,6	0,7	62,9
amerykańskie	30,1	0,1	6,8
kanadyjskie	14,5	0,0	3,3
Wyłącznie inne	40,2	0,1	100,0
w tym:			
niemieckie	7,9	0,0	19,6
ukraińskie	5,4	0,0	13,4
rosyjskie	3,2	0,0	7,9
Bezpaństwowcy	0,5	0,0	x
Nieustalone	659,7	1,7	x

Wyniki spisu 2002 wykazały, że wśród stałych mieszkańców Polski ponad 98,2% (37529,8 tys. osób) to obywatele Rzeczypospolitej Polskiej, 0,1% stanowią cudzoziemcy, tj. osoby bez polskiego obywatelstwa (40,2 tys. osób), a dla około 1,7% ludności (659,7 tys. osób) nie została ustalona przynależność państwowa, ponadto około 500 osób określiło się jako bezpaństwowcy.

W Polsce mieszkają obywatele ok. 160 państw. Prawie 445 tys. obywateli polskich posiada drugie obywatelstwo.

Zdecydowanie największą grupę – prawie 288 tys. – stanowią osoby z obywatelstwem niemieckim, z tego dla ok. 280 tys. osób jest to drugie obywatelstwo – po polskim. Kolejną grupę stanowią Amerykanie (31,4 tys.), którzy w większości przypadków (30,1 tys.) mają także polskie obywatelstwo, podobnie Kanadyjczycy (14,8 tys., w tym 14,5 tys. z obywatelstwem polskim) oraz Francuzi (8,1 tys., w tym z polskim 7,3 tys.). Wśród 6,4 tys. Ukraińców mieszkających na stałe w naszym kraju, tylko niespełna 1 tys. jest także obywatelami Polski.

Rozmieszczenie terytorialne ludności według obywatelstwa polskiego i niepolskiego jest w miarę równomierne z wyjątkiem woj. opolskiego, które charakteryzuje się najniższym odsetkiem ludności z obywatelstwem wyłącznie polskim (ok. 81%). Udział osób z obywatelstwem wyłącznie polskim zamyka się w przedziale od 96,5% w województwie mazowieckim do 99,3% w wielkopolskim, z wyjątkiem woj. śląskiego (94,2%).

Ponad połowa spośród osób, które określiły swoje obywatelstwo jako niemieckie mieszka w województwie opolskim (156,6 tys. osób, w tym 154,1 tys. osób z podwójnym obywatelstwem: polskim i niemieckim); osoby te stanowią prawie 15% ludności województwa. Kolejne prawie 30% spośród osób z obywatelstwem niemieckim mieszka w woj. śląskim (82 tys., z tego 80 tys. osób posiada także obywatelstwo polskie).

Ponadto, najbardziej liczne grupy cudzoziemców (w porównaniu z innymi województwami) mieszkają w woj. mazowieckim, chociaż nie stanowią znaczącego udziału w ogólnej liczbie ludności województwa. Natomiast najwięcej spośród Amerykanów mieszka w woj. małopolskim i podkarpackim.

Narodowość

Narodowość była przedmiotem badania w naszym kraju w okresie przedwojennym w spisach ludności z lat 1921 oraz 1931, przy czym w tym ostatnim - narodowość była ustalana pośrednio na podstawie wyznania oraz języka ojczystego.

W latach powojennych po raz pierwszy zagadnienia narodowościowe włączono do spisu ludności w 2002 roku. Z uwagi na duży stopień trudności badań narodowości, uzyskane wyniki wymagają bardzo ostrożnej interpretacji – bezwzględnie, w powiązaniu z zastosowaną w spisie definicją pojęcia narodowości.

Pomimo przyjętej definicji narodowości, niektóre uzyskane w badaniu spisowym odpowiedzi wychodzą poza zakres dość szeroko rozumianego pojęcia narodowości i obejmują grupy etniczne. Uzyskane w spisie wyniki wskazują na dużą różnorodność

społeczności narodowościowych, etnicznych czy nawet etniczno-regionalnych. Jednocześnie wskazują, że pomimo współistnienia wielu grup, deklarujących swoją odrębność Polska jest krajem jednorodnym etnicznie.

Spośród dużej liczby różnorodnych deklaracji dotyczących przynależności do grup narodowościowych oraz etnicznych, w trakcie opracowania i rejestracji danych spisowych zdołano wyłonić 109 kategorii, przy czym 91 z nich liczy mniej niż 1000 osób, połowa – mniej niż 100, a jedna trzecia – mniej niż 50.

Wyniki spisu wskazują, że w ogólnej liczbie ludności Polski 96,7%, czyli 36983,7 tys. osób zadeklarowało swoją narodowość jako polską. Przynależność do narodowości innej niż polska zadeklarowało 471,5 tys. osób (1,23% wszystkich mieszkańców kraju). W odniesieniu do 774,9 tys. (2,03%) nie zdołano ustalić przynależności narodowościowej, głównie z powodu braku odpowiedzi.

Spośród deklarujących inną niż polska narodowość, obywatelstwo polskie posiada 444,6 tys., co stanowi 94,30% tej zbiorowości, natomiast jego brak stwierdzono u 25,7 tys. (5,45%). Wśród identyfikujących się z narodowością polską analogiczne odsetki wynoszą odpowiednio: 99,76% i 0,04%.

Wśród narodowości, jakie najczęściej były wymieniane w odpowiedziach osób spisywanych, pojawiała się narodowość niemiecka - 152,9 tys. osób, a następnie: białoruska - 48,7 tys. oraz ukraińska – 31,0 tys. osób. Wśród innych społeczności, które wyróżniają się pod względem liczebności, należy wymienić: Ślązaków - 173,2 tys. oraz Romów - 12,9 tys. osób.

W dalszej kolejności występują grupy narodowościowe lub inne społeczności, liczące od 5 do 10 tys. osób, jak: Rosjanie - 6,1 tys., Łemkowie – 5,9 tys., Litwini – 5,8 tys. i Kaszubi – 5,1 tys. osób oraz poniżej 5 tys. osób, m.in.: Słowacy (2,0 tys.), Żydzi (1,1 tys.), Ormianie (1,1 tys.) i Czesi (0,8 tys. osób).

W zasadzie na 109 wyróżnionych w spisie kategorii deklarowanej przynależności narodowościowej 18 stanowiły takie, których liczebność można określić na ponad 1 tys. osób.

W zbiorowości pozostałych prawie 17 tys. osób, deklarujących inną niż polska przynależność narodowościową, poza kilkoma grupami o długiej tradycji obecności na ziemiach polskich, jak Tatarzy (0,5 tys.) czy Karaimi (0,05 tys.), znaleźli się głównie przedstawiciele nacji, które pojawiły się w Polsce w ostatnich kilku lub kilkunastu latach - w wyniku imigracji cudzoziemców do Polski. Ponadto w grupie tej, dla około 4,5 tys. przypadków, ustalono jedynie fakt identyfikowania się z narodowością inną niż polska, lecz nie zdołano doprecyzować z jaką, najczęściej z powodu niepełnych odpowiedzi, jakich udzielały osoby spisywane.

Z punktu widzenia rozmieszczenia terytorialnego – ludność o tożsamości niepolskiej (471,5 tys. osób) koncentruje się głównie w trzech województwach: śląskim – 186,3 tys. (39,5%), opolskim – 133,3 tys. (28,3%) i podlaskim – 55,2 tys. (11,7%).

Natomiast jej udział w ogólnej liczbie ludności każdego w tych trzech województw kształtuje się następująco: w opolskim – 12,5%, w podlaskim – 4,6% i śląskim – 3,9%.

Język używany w domu

Ludność zamieszkała w Polsce w zdecydowanej większości posługuje się w kontaktach domowych językiem polskim. W sumie zadeklarowało używanie tego języka 37405,3 tys., co stanowi 97,8% wszystkich mieszkańców kraju. Ponadto język polski używany jest zazwyczaj jako jedyny – 36894,4 tys. (96,5%).

Zbiorowość deklarujących posługiwanie się językami niepolскими w kontaktach rodzinnych liczy w sumie 563,5 tys. (1,47%), przy czym najczęściej stwierdzano, iż są one używane na przemian z językiem polskim – 511,0 tys. (1,34%). Prawie dziesięciokrotnie rzadziej badani stwierdzali, iż rozmawiają w domu wyłącznie w jednym lub dwóch języka niepolских – 52,5 tys. osób (0,14%). Warto jeszcze zauważyć, że po jednym języku niepolским wymieniło 546,0 tys. osób, zaś po dwa – 17,5 tys. W przypadku 772,2 tys. osób (2,02%) nie zdołano ustalić żadnych danych na temat języka rozmów domowych.

Na etapie opracowywania wyników spisu wyodrębniono 87 języków niepolских. Niektóre odpowiedzi wychodziły poza zakres definicyjny języka, a zatem bliższe mogą być takim kategoriom jak dialekt czy gwara.

Na 87 wyróżnionych w spisie języków niepolских 20 było wymieniane częściej niż przez co najmniej 1 tys. osób, niezależnie od tego, czy języki te były wymieniane: samodzielnie, łącznie z polskim, czy też z innym niepolским. Zdecydowanie najczęściej wymienianym, był język niemiecki - 204,6 tys. odpowiedzi, a w następnej kolejności – język angielski 89,9 tys.

Ludność zasiedziała i mobilna

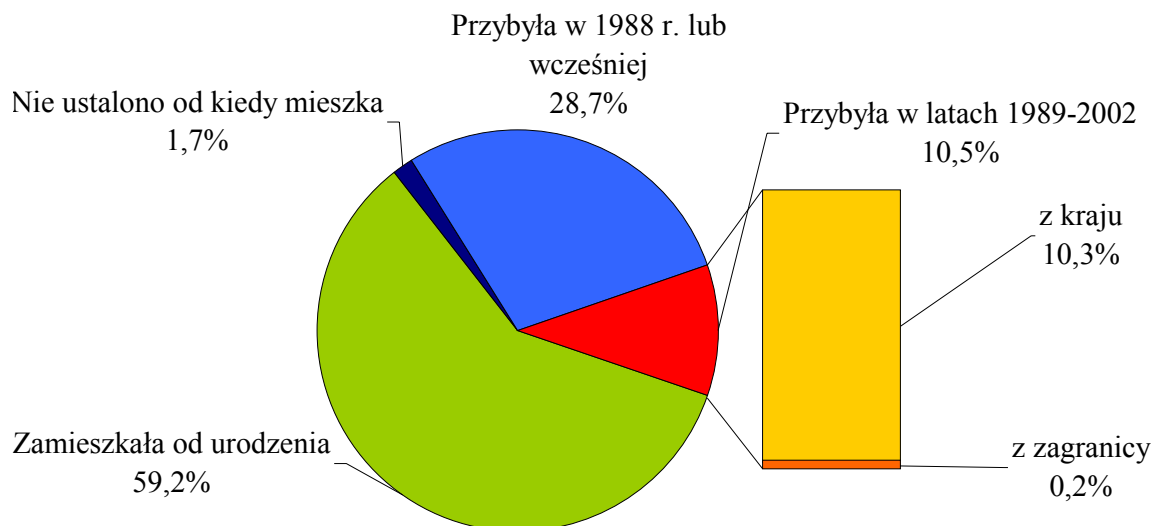
Wyniki spisu ludności 2002 wskazały, że zdecydowana większość ludności Polski nie zmienia swego miejsca zamieszkania. Z danych wynika, że 59% ludności (22622,2 tys. osób) nie opuszczało miejscowości urodzenia na okres dłuższy niż 12 miesięcy. Zatem, ludność mobilna stanowiła 39,2% ogółu mieszkańców kraju, tj. tylko 4 osoby na 10 zamieszkały na stałe w innym miejscu Polski lub wyjechały z domu rodzinnego na okres dłuższy niż rok (i do niego powróciły).

Większą zasiedziałością charakteryzują się mieszkańcy wsi – ponad 67% ludności stwierdziło, że mieszka od urodzenia; tak samo odpowiedziało tylko 54,2% mieszkańców miast.

Spośród osób mobilnych ponad ¼ migrowała w latach 1989-2002, pozostali zmienili miejsce zamieszkania przed 1989 rokiem.

Dla prawie 98% ludności przybyłej w latach 1989-2002 poprzednim miejscem zamieszkania było inne miejsce w kraju, a tylko dla 2% – zagranica. Zdecydowanie dominowały więc – co jest zrozumiałe – migracje wewnętrzne.

Ludność w 2002 r. według okresu zamieszkiwania w obecnej miejscowości

Odsetek osób zamieszkałych od urodzenia w ogólnej liczbie ludności jest wyraźnie uzależniony od wieku – najwyższy jest dla osób w wieku 0–4 lata (93,8%) i systematycznie maleje, osiągając najniższą wartość dla osób w wieku 60–64 lata (34,2%), dla ludności w wieku powyżej 64 roku życia – nieznacznie rośnie. W młodszych grupach wieku przeważa więc ludność zamieszkała od urodzenia, a w grupie osób w wieku 45 lat i więcej – już ponad połowa ludności to ludność napływowa.

Struktura wieku ludności napływowej zależy od okresu przesiedlania się – większość spośród osób w wieku 35 lat i więcej przybyła przed 1989 rokiem, młodszy – w większości przybyli – w latach 1989-2002. Najwyższy odsetek ludności przybytej wystąpił w grupie osób w wieku 60-69 lat, czyli wśród osób urodzonych przed i w czasie II wojny światowej. Ludność ta migrowała w latach wcześniejszych (prezentowany wiek dotyczy momentu spisu – nie migracji) – odsetek przybyłych w latach 1989-2002 wśród tej grupy osób jest już niewielki.

Ogólnie tylko wśród kawalerów występuje liczebna przewaga mieszkających od urodzenia nad ludnością przybyłą. We wszystkich pozostałych kategoriach stanu cywilnego przeważa ludność przybyła. Na wsi jednak – wśród wszystkich kategorii stanu cywilnego - przeważają osoby zamieszkałe od urodzenia. Fakt ten wynika ze zdecydowanie większej zasiedziałości ludności wiejskiej.

Najwyższy odsetek osób, które przybyły lub powróciły z zagranicy odnotowano wśród żonaty i zamężnych niepozostających w małżeństwie, a także wśród separowanych i rozwiedzionych. Wydaje się, że rozłąka z rodziną ma istotny wpływ na rozpad związków małżeńskich.

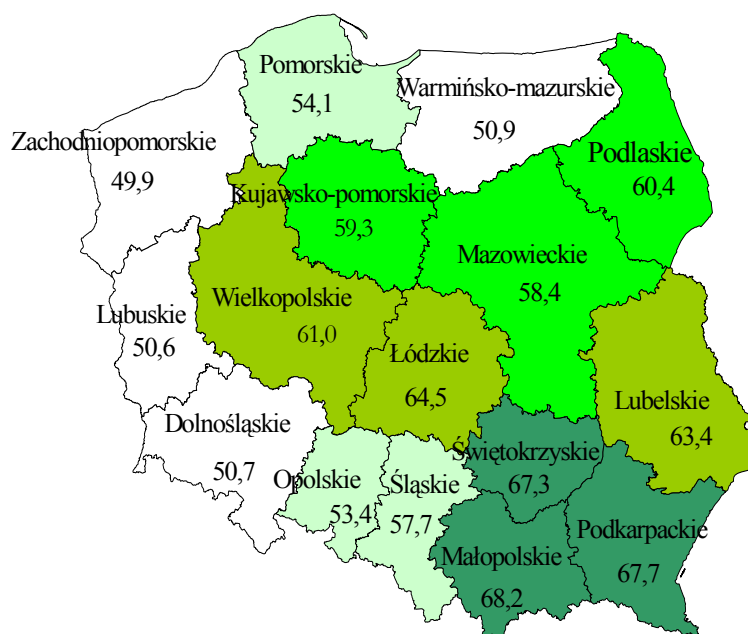
Z danych uzyskanych w spisie wynika, że poziom wykształcenia jest ważnym czynnikiem wpływającym na mobilność społeczną – im jest wyższy, tym skłonność do migracji jest większa. Wśród ludności przybytej najwyższy odsetek odnotowano dla osób

z wykształceniem wyższym (56,9%), najniższy zaś dla osób mających wykształcenie podstawowe nieukończone i bez wykształcenia szkolnego (39,6%).

W grupie osób z wykształceniem wyższym wystąpił także najwyższy odsetek osób, które w latach 1989-2002 przybyły lub powróciły z zagranicy. Osoby z wykształceniem wyższym stanowiły 28,8% spośród wszystkich, które przybyły lub powróciły z zagranicy (należy przypomnieć, że udział osób z wykształceniem wyższym w ogólnej liczbie ludności wynosi 9,9%); kolejne grupy to osoby z wykształceniem średnim zawodowym (21,8%) i zasadniczym zawodowym (13,7%).

Zaobserwowano znaczne zróżnicowanie mobilności w przekroju regionalnym. Największy odsetek ludności zamieszkałej od urodzenia odnotowano w woj. małopolskim (68,2%) i podkarpackim (67,7%), najmniejszy zaś w woj. zachodniopomorskim (49,9%). Najbardziej zasiedziała jest ludność zamieszkała w południowo-wschodniej części kraju, najbardziej mobilni są mieszkańcy województw północnej i zachodniej części Polski.

Ludność w 2002 r. zamieszkała od urodzenia w %

Ludność w gospodarstwach zbiorowych

Gospodarstwem zbiorowym określa się osoby zamieszkałe w obiektach zbiorowego zakwaterowania.

W 2002 roku liczba spisanych mieszkańców gospodarstw zbiorowych wynosiła 417,3 tys., tj. 1,1% ogółu ludności wobec 741,7 tys. osób w 1988 roku (2,0%) co oznacza spadek liczby mieszkańców tych obiektów o prawie 45%.

W 2002 roku dwukrotnie zmniejszył się - w porównaniu z rokiem 1988 - odsetek dzieci i młodzieży przebywających w internatach (bursach) i prawie w takim samym stosunku wzrósł udział mieszkańców domów studenckich. Największe zróżnicowanie

dotyczy osób przebywających w hotelach pracowniczych; ponad sześciokrotnie zmniejszył się odsetek ich mieszkańców. W 2002 roku w hotelach pracowniczych spisano 20,6 tys. osób, co stanowi zaledwie 8,7% liczby mieszkających w hotelach pracowniczych w 1988 roku (235,0 tys.). Zmiany te są konsekwencją sytuacji na rynku pracy.

W 1988 roku ponad 55% mieszkańców obiektów zbiorowego zakwaterowania stanowili mężczyźni, w spisie 2002 r. odsetek mężczyzn zmniejszył się do poziomu 48%. Mężczyźni stanowią ponad połowę mieszkańców hoteli pracowniczych, zakładów psychiatrycznych oraz ośrodków leczenia odwykowego. Także w domach dziecka i placówkach opiekuńczo-wychowawczych jest więcej chłopców. Wśród osób bezdomnych spisanych w schroniskach, noclegowniach i innych skupiskach prawie 80% stanowili mężczyźni.

Mieszkańcy gospodarstw zbiorowych w wybranych obiektach zbiorowego zakwaterowania

Rodzaj obiektu	1988	2002
	w odsetkach	
internaty, bursy	30,5	15,0
dom studencki	15,2	31,7
hotel pracowniczy	31,7	4,9
zakład wychowawczy, dom małego dziecka	4,1	10,7

Kobiety dominują wśród osób przebywających w klasztorach i domach zakonnych, a także w domach pomocy społecznej dla emerytów i osób starszych. Wśród mieszkańców domów dla emerytów i osób starszych w grupie wieku 70 lat i więcej było trzy razy więcej kobiet niż mężczyzn (22,3 tys. do 7,3 tys.) i stanowiły one 38,5% ogółu mieszkańców domów opieki i aż 64,5% ogółu kobiet zamieszkałych w tych domach.

W obiektach zbiorowego zakwaterowania przeważają osoby młode, będące w wieku do 30 lat. W 1988 r. stanowiły one 77%, a w 2002 r. ponad 65% – co jest efektem dużego odsetka mieszkańców domów studenckich i internatów. Mieszkańcy domów studenckich i internatów stanowią ponad 45% ogółu ludności w gospodarstwach zbiorowych.

Analiza danych w zakresie płci i wieku mieszkańców poszczególnych rodzajów obiektów zbiorowego zakwaterowania wykazuje, że obiekty przestały mieć jednorodny charakter, np. w domach dziecka mieszkają również seniorzy; wśród mieszkańców domów opieki dla kobiet w ciąży i z małymi dziećmi można znaleźć mężczyzn, z kolei w domach dla emerytów – małe dzieci. Sytuacja taka uzależniona jest od lokalnych potrzeb i możliwości zagwarantowania opieki osobom potrzebującym.

Ponad 80% obiektów zbiorowego zakwaterowania zlokalizowanych jest w miastach; jedynie wśród zakładów opiekuńczo-leczniczych dla przewlekle chorych połowa jest na wsi. Na wsi zlokalizowanych jest 38% domów pomocy społecznej dla emerytów i osób starszych oraz 30% zakładów psychiatrycznych i ośrodków leczenia odwykowego, a także prawie jedna czwarta domów dziecka.